

T. C.

**ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ÜSTÜN ZEKALI VE YETENEKLİ ERGENLERİN BENLİK
SAYGILARI, DEPRESYON DÜZEYLERİ VE FONKSİYONEL
OLMAYAN TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

ECE TOÇOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. HÜSEYİN ÜNÜBOL

İstanbul, 2016

T. C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**ÜSTÜN ZEKALI VE YETENEKLİ ERGENLERİN BENLİK
SAYGILARI, DEPRESYON DÜZEYLERİ VE FONKSİYONEL
OLMAYAN TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ**

ECE TOÇOĞLU
124102086

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. HÜSEYİN ÜNÜBOL

İstanbul, 2016

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	:	
Öğrenci Adı Soyadı	:	Ece TOÇOĞLU
Anabilim Dalı	:	Klinik Psikoloji
Tez Danışmanı	:	Yrd.Doç.Dr. Hüseyin ÜNÜBOL
Tezin Başlığı	:	ÜSTÜN ZEKALI VE YETENEKLİ ERGENLERİN BENLİK SAYGILARI, DEPRESYON DÜZEYLERİ VE FONKSİYONEL OLMAYAN TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	:	28.11.2016	Saati	:	16:00
Öğrenci Savunmaya	:	☒ GELDI			
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,					
☐ OY BIRLIGI ☒ OY ÇOKLUGU					
☒ Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez KABUL edilmiştir.					
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ için ..... ay EK SÜRE verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. (en fazla 3 ay)					
☐ Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin REDDEDİLMESİ kararı alınmıştır.					
Savunmada Tezin Başlığı	:	☒ Değişmedi.	☐ Değişti.		
Tezin Yeni Başlığı	:				
Öğrenci Savunmaya	:	☐ GELMEDI			
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,					
☐ OY BIRLIGI ile REDDEDİLMİŞTİR.					

ile almıştır.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Danışman Üye	Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÜNÜBOL	
Üye	Yrd. Doç. Dr. Meltem NARTER	
Üye	Doç. Dr. Korkut ULUCAN	

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Üstün Zekalı ve Yetenekli Ergenlerin Benlik Saygıları, Depresyon Düzeyleri ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlarının Değerlendirilmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih:

08/12/2016

Ece TOÇOĞLU

İmza:

TEŞEKKÜR

Tez alıőması sűresince yardım ve desteęini esirgemeyen, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaőan, anlayıőlı tutumu ve gűleryűzűyle beni motive eden deęerli danıőman hocam sayın Yard. Doç. Dr. Hűseyin ŬNŬBOL' a,

İlgi, destek ve yardımlarından dolayı sayın Uzm. Psk. Őzer ŐZTŬRK' e,

Araőtırmam boyunca, beni motive eden ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen ve maddi manevi yanımda olduklarını bana hissettiren canım anne ve babama, kardeőlerime ve eőime sonsuz teőekkűrlerimi sunarım.

ÖZET

(Demirhan, Ece, Yüksek Lisans Tezi, 2016)

ÜSTÜN ZEKALİ VE YETENEKLİ ERGENLERİN BENLİK SAYGILARI, DEPRESYON DÜZEYLERİ VE FONKSİYONEL OLMAYAN TUTUMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu araştırmada, üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin benlik saygıları, depresyon düzeyleri ve fonksiyonel olmayan tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla toplamda n=45 kız ve n=49 erkek olmak üzere toplam N=94 katılımcıya Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği uygulanmıştır. Araştırma sonucunda fonksiyonel olmayan tutumlar ile depresyon arasında negatif yönde ilişki bulunurken benlik saygısı ile ilişki tespit edilmemiştir. Depresyon ve düşük benlik saygısı arasında pozitif yönden ilişki tespit edilmiştir. Genel olarak bakıldığında üstün zekalı ve yetenekli ergenlerde bilişsel çarpıtmalar ile depresyon arasındaki ilişkiye etki eden başka değişkenler olabileceği değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Fonksiyonel olmayan tutumlar, benlik saygısı, depresyon, üstün zekalı ve yetenekli ergen.

ABSTRACT

(Demirhan, Ece, Master of Science Thesis, 2016)

AN EVALUATION OF SELF ESTEEM, DEPRESSION AND DYSFUNCTIONAL ATTITUDES OF GIFTED AND TALENTED ADOLESCENTS

The aim of this study is to evaluate self esteem, depression and dysfunctional attitudes of gifted and talented adolescents. Study was conducted with 94 adolescents consisted of 45 girls and 49 boys. Participants answered Dysfunctional Attitude Scale, Beck Depression Inventory and Rosenberg Self Esteem Scale. According to the data obtained from statistical analysis, decrease in the level dysfunctional attitudes leads to an increase in depression while there were no relation between dysfunctional attitudes and low self esteem. Also, increase in the level of depression leads to an increase in self low esteem. In general, for gifted and talented adolescents there might be mediating variables between depression and dysfunctional attitudes.

Key words: Dysfunctional attitudes, self esteem, depression, gifted and talented adolescents.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
Tez Savunma Tutanağı	
Yemin Metni	
Teşekkür	
Özet	i
Abstract	ii
İçindekiler	iii
Tablolar	v
Kısaltmalar	vi
1. Giriş	1
1.1. Araştırmanın Amacı	3
2. İlgili Literatür	5
2.1. Zeka Tanımları ve Zeka Kavramları	5
2.1.1. Zeka ile İlgili Kuramlar	6
2.1.2. Üstün Zeka ve Yetenek Kavramı	7
2.2. Ergenlik	10
2.2.1. Üstün Zekalı ve Yeteneklilerde Ergenlik	11
2.2.1.1. Üstün Zekalı ve Yetenekli Ergenlerin Bilişsel Özellikleri	11
2.2.1.2. Üstün Zekalı ve Yetenekli Ergenlerin Duygusal Özellikleri	12
2.2.1.3. Üstün Zekalı ve Yetenekli Ergenlerin Sosyal Özellikleri	13
2.3. Benlik Saygısı	14
2.3.1. Üstün Zekalı ve Yetenekli Ergenlerde Benlik Saygısı	17
2.4. Depresyon ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlar	19
2.4.1. Üstün Zekalı ve Yetenekli Ergenlerde Depresyon ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlar	21
3. Yöntem	23
3.1. Örneklem	23
3.2. Veri Toplama Araçları	23
3.2.1. Demografik Soru Formu	24

3.2.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	24
3.2.3. Beck Depresyon Envanteri	25
3.2.4. Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği	26
3.3. İşlem	26
3.4. Veri Analizi	27
4. Bulgular	28
4.1. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin Demografik Verilerine Göre Dağılımları	28
4.2. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Değerlendirilmesi	29
4.2.1. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği “Benlik Saygısı” Alt Ölçeğinden Alınan Puanların Değerlendirilmesi	29
4.2.2. Beck Depresyon Envanterinden Alınan Puanların Değerlendirilmesi	30
4.2.3. Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğinden Alınan Puanların Değerlendirilmesi	32
4.3. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı, Fonksiyonel Olmayan Tutumları Ve Depresyon Düzeyleri Arasındaki İlişkiler	33
5. Tartışma ve Sonuç	40
5.1. Tartışma	40
5.2. Kısıtlılıklar	44
5.3. Sonuç	44
6. Kaynakça	46
Ekler	54
Özgeçmiş	59

TABLolar

	Sayfa No
Tablo 1. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin Demografik Verilerine Göre Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri	28
Tablo 2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Düzeylerine Göre Frekans Dağılımı, Yüzdeleri, Ortalama ve Standart Sapmalar	29
Tablo 3. Sınıfa Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden Alınan Puanlara Uygulanan Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları	30
Tablo 4. Depresyon Varlığına Göre Frekans Dağılımı, Yüzdeleri, Ortalama ve Standart Sapmalar	31
Tablo 5. Sınıfa Göre Beck Depresyon Envanterinden Alınan Puanlara Uygulanan Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları	31
Tablo 6. Sınıfa Göre Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği Toplam ve Alt Ölçek Puanlarına Uygulanan Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları	32
Tablo 7. Üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin baskın fonksiyonel olmayan tutumlarına göre frekans dağılımları ve yüzdeleri	33
Tablo 8. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin FOTÖ ve BDE Puanları İçin Korelasyon Matrisi	34
Tablo 9. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin FOTÖ ve Benlik Saygısı Puanları İçin Korelasyon Matrisi	35
Tablo 10. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin BDE ve Benlik Saygısı Puanları İçin Korelasyon Matrisi	35
Tablo 11. Lise 1. Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin FOTÖ ve BDE Puanları İçin Korelasyon Matrisi	36
Tablo 12. Lise 1. Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin FOTÖ ve Benlik Saygısı Puanları İçin Korelasyon Matrisi	36
Tablo 13. Lise 1. Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin BDE ve Benlik Saygısı Puanları İçin Korelasyon Matrisi	37
Tablo 14. Lise Son Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin FOTÖ ve BDE Puanları İçin Korelasyon Matrisi	37
Tablo 15. Lise Son Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin FOTÖ ve Benlik Saygısı Puanları İçin Korelasyon Matrisi	38
Tablo 16. Lise Son Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin Benlik Saygısı ve BDE Puanları İçin Korelasyon Matrisi	39

KISALTMALAR

BDE: Beck Depresyon Envanteri

RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

FOTÖ: Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği

1. GİRİŞ

Çoğu zaman üstün zekalı ve yetenekli gençler adından da anlaşılabilceği gibi zeki ve problem yaşamayan çocuklar olarak algılanırlar. Ebeveynleri dahi üstün zekalı ve yetenekli çocukları olduğu için kutsanmış gibi hissedebilirler. Diğer yandan pek çok kimse üstün zekalı ve yetenekli doğmuş olmayı şans oyununda kazanılmış bir şey gibi görme eğilimindedir. Yine pek çok kimse üstün zekalı ve yetenekli çocukların bu şekilde doğmuş olmasını diğerlerine haksızlık olarak görebilir. Maalesef üstün zekalı ve yetenekli olmak sadece mutluluk ve neşe getirmez aynı zamanda tehlike, kaygı ve hayal kırıklıklarını da getirir. Üstün zekalı ve yetenekli çocukların diğerlerine nazaran üstün yetenek, beceri ve zekaları olsa da bu çocuklar pek çok risk faktörü ve problemle karşı karşıya kalırlar. Çoğu üstün zekalı ve yetenekli ergen yaşamları boyunca depresyonla mücadele etmek zorunda kalırlar. Üstün zekalı ve yetenekli çocukların ebeveynleri de diğer çocukların ebeveynleri gibi çocuklarını yetiştirirken çeşitli zorluklarla karşılaşılırlar.

Üstün zekalı ve yetenekli çocuklar koşulları, konuları ve bunların altında yatan felsefeyi anlayabilme kapasitesine sahip çocuklar olmasına rağmen bu koşullar içinde kendi duyguları ile başa çıkabilme becerisine her zaman sahip olmayabilirler. Bu çocukların yetişkin hayatlarında bilgeleşebilmeleri, ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin çocukların farklılaşan özelliklerini, zorluklarını, duygusal ihtiyaçlarını bilerek yaklaşım sergilemesi gerekir.

Üstün zekalı ve yetenekli olmak çeşitli alanlarda beceri gerektirir ve bu alanlardan biri de akademik becerilerdir. Üstün zeka ve yetenek genellikle akademik başarılar üzerinden keşfedilir (Renzulli et al. 2002). Üstün zekalı ve yetenekli çocuklar gelişim sürecinde gelişim piramidinin herhangi bir evresinde çeşitli problemler yaşayabilirler. Üstün zekalı ve yetenekli bir çocuk evde, okulda, toplumda ya da yaşadığı her hangi bir yerde çeşitli problemlerle karşılaşabilir. Piirto (1999) kişilik özelliklerinin yeteneğin gelişimine katkı sağladığını ileri sürer. Yaratıcılık, hayal gücü, iç görü, sezgi, açıklık, heyecanlılık, anlayış, mükemmeliyetçilik, dayanıklılık, risk alma, öz disiplin, öz yeterlilik, belirsizliğe tolerans, irade gibi kişilik özelliklerine sahip olmamak üstün zekalı ve yetenekli çocuklar için gelişim dönemlerinde risk faktörü oluşturalırlardır.

Pek çok üstün zekalı ve yetenekli çocuk gelişim sürecinde çeşitli problemlerle karşılaşır. Normal fiziksel görünüşleri nedeniyle normal oldukları varsayılsa da bu çocuklardan bazıları ciddi psikolojik ve duygusal krizin üstesinden gelmek zorunda kalabilirler. Bu, genellikle akademik başarıya, problem çözme becerisine ve okul başarısına bağlı olan benlik saygısı problemi (Seeley, 2003). Diğer yandan normal olduğu düşünülen üstün zekalı ve yetenekli genç gerçekte akıl sağlığı problemi yaşıyor olabilir. Örneğin Nobel Ödülünü kazanan Jonh Nash buna özel bir örnektir. Üstün zekalı ve yetenekli ve zeki çocuklar genellikle tek bir alanda değil birden fazla alanda yetenek gösterebilirler. Örneğin hem akademik alanda hem de müzik alanında başarılı olabilirler. Bazı üstün yetenekli ve zeki çocukların ise farklı öğrenme stilleri vardır. Örneğin uzay-mekansal öğrenenler adım adım değil, imgelerle ve bütünsel olarak öğrenirler (Silverman, 1998). Normal olmalarına rağmen farklı öğrenme stillerine ihtiyaç duyarlar.

Üstün yetenekli ve zeki çocuklar sıklıkla yaratıcılık özellikleri bulunan ve problemleri olmayan çocuklar olarak tanımlansalar da sıklıkla okul ortamında sıkılır ya da hayal kırıklığına uğrarlar, sonucunda ise diğerlerinden izole olurlar Ayrıca bu çocuklar kendi duygularını kabul etmekte zorlanabilirler. Çünkü zihinlerinde olanla duygularını eşleştiremeyebilirler. Zaman zaman da arkadaşlarına, ebeveynlerine, kardeşlerine ve öğretmenlerine karşı kendi ilgi ve yeteneklerini paylaşmadıkları için sabırsız olabilirler (Woolfolk, 1998).

Bets ve Neihart (1988) üstün yetenekli ve zeki çocukları profillerine göre gruplandırmışlardır. Birinci grupta yer alan çocuklar yaratıcı, otonomi sahibi ve öz yönelimlidir. Bu çocuklar genellikle okulla ilgili aktivitelerde oldukça başarılı olurlar. İkinci gruptaki üstün yetenekli ve zeki çocuklar “meydan okuyucu-zorlu” çocuklardır. Uyum sağlamaz ancak otonomi sahibi ve bağımsızdırlar. Sıklıkla okul sistemi nedeniyle hayal kırıklığı ya da çaresizlik yaşarlar. Okul sistemine uygun becerilere sahip olmadıkları zaman problem yaşayabilirler. Bu çocuklar genellikle okulda kurallara uymayı reddeden çocuklar gibi görüldükleri için ebeveynleri ve öğretmenleri tarafından üstün yetenekli oldukları anlaşılamaz. Bu nedenle de takdir ve destek de göremezler.

Üçüncü grupta yer alan çocuklar, Bets ve Neihart (1988) tarafından “yer altı” çocukları olarak tanımlanmışlardır. Onlara göre bu çocuklar kendilerine güven

duymadıkları ve spontane davranmadıkları için yeteneklerini gizlerler. Okulun ortamı bu çocukların yeteneklerini göstermeleri için cesaretlendirmez. Bu çocukların farklı oldukları genellikle reddederler ve akranları tarafından kabul edilmek isterler. Bu profildeki yetenekli çocukların arasında okul sistemi dışına atılanlar da vardır.

Dördüncü profile sahip üstün yetenekli ve zeki çocuklar okul sisteminden ihtiyaç duydukları kılavuzluğu ve desteği alamayan çocuklardır. Bu profildekiler özel ihtiyaçları olan engelli grubundaki çocuklardır. Beşinci profildeki çocuklar sıra dışı olarak adlandırılan çocuklardır. Altıncı profile sahip üstün yetenekli ve zeki çocuklar kendi kendine öğrenebilen, doğru tutum, doğru beceri ve anlayışa sahip olan çocuklardır.

Üstün yetenekli ve zeki çocukların duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarının anlaşılması, yaşam boyu diğerleri ile uyum içinde başarılarını sürdürmelerine yardımcı olacaktır. Carper'a (2002) göre okul sisteminden dışarı atılan üstün yetenekli ve zeki çocuklar genellikle sistemin onlara uygun olmaması nedeniyle sıkıntılar yaşamaktadırlar.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin benlik saygıları, depresyon düzeyleri ve fonksiyonel olmayan tutumlarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki hipotezlere yanıt aranmıştır:

1. Lise 1.sınıf ve son sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğinden ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlar, Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar ve Benlik Saygısı Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı fark yoktur.
2. Lise 1.sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin fonksiyonel olmayan tutumları ile depresyon düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır.
3. Lise 1.sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin fonksiyonel olmayan tutumları ile düşük benlik saygısı düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır.

4. Lise 1.sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin düşük benlik saygısı düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır.
5. Lise son sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin fonksiyonel olmayan tutumları ile depresyon düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır.
6. Lise son sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin fonksiyonel olmayan tutumları ile düşük benlik saygısı düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır.
7. Lise son sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin düşük benlik saygısı düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki vardır.

2. İLGİLİ LİTERATÜR

2.1. ZEKA TANIMLARI VE ZEKA KAVRAMLARI

Zeka, zihnin öğrenme, öğrendiklerini uygulayabilme, karşı karşıya kalınan durumlara yeni çözüm yolları bulabilme yeteneğidir ve zekanın anlaşılma çabaları eski Yunanistan'da başlamıştır (Sternberg, 2005). Galton (1982) zekanın çeşitli süreçlerden oluştuğunu ve zeka ile ilgili ilk kuramları ortaya atmıştır. Ona göre zeka basit motor, algısal ve duygusal süreçlerden oluşmaktadır. Binet ise zekanın daha karmaşık bir yapı olduğunu ve kolayca ölçülemeyeceğini ileri sürmüştür. Zeka konusunda tanınmış araştırmacılar olan Binet ve Simon zekanın, yönetim, uyarılma ve hükmetme unsurlarından oluştuğunu ileri sürmüşler ve yönetimin neyin nasıl yapılması gerektiğini bilmek olduğunu, uyarılmanın, seçilmiş stratejinin izlenebilmesi olduğunu, hükmetmeninse kişinin kendi düşünce ve davranışlarını eleştirebilmesi olduğunu bildirmişlerdir. Thorndike ise zekanın, gerçeğin ya da doğruların bakış açısından bakarak uygun cevaplar verme gücü olduğunu savunurken, Terman bunun bir soyut düşünme becerisi olduğunu savunmuştur. Freeman duygusal kapasite, kabul (idrak) kapasitesi, esneklik, çabukluk, yaratıcılık, ustalık, dikkat süresi, uyanıklık ve hazır cevaplık olarak tanımlarken, Thurstone, içgüdüsel davranışları kısıtlayabilme, kısıtlanan davranışın zihinsel olarak hayal edilmesi ve yanlış ile doğruya bulabilme becerisi olarak tanımlamıştır (akt. Stenberg, 2003). Wechsler (1981) zekayı, bütün olarak amaçlı hareket etme, mantıksal düşünme ve çevreye etki edebilme açısından kişinin becerisi olarak tanımlamıştır.

Sousa'nın (2003) bildirdiğine göre literatürde zekanın tanımıyla ilgili uzlaşma yoktur ve üstün zeka ve üstün yetenek gibi kavramların tanımı açısından da uzlaşma yoktur. Ona göre bunun sebebi araştırmacıların bakış açılarındaki değişkenlikten kaynaklanmakta ya da araştırmaların yapıldığı kültürlerin farklılığından kaynaklanmaktadır.

Çocukların zihin yaşı ve kronolojik yaşlarını hesaplama yöntemi ile modern zeka testleri hareketini başlatan Binet 1905 yılında ilk zeka testini geliştirmiş ve eğitilebilecek ve yavaş öğrenen kişileri tespit etmeyi amaçlamıştır (Straum, 2011). Aynı dönemde Spearman 1904 yılında Genel Zeka Kuramını ortaya koymuştur. Wechsler'in

geliştirdiği WISC-R (Wechsler Bireysel Zeka Testleri) günümüzde üstün zekalı çocukların tanısının konmasında yaygın biçimde kullanılmaktadır.

2.1.1. Zeka İle İlgili Kuramlar

Literatürde zeka ile ilgili pek çok kuram olduğu göze çarpmaktadır. Spearman'ın zekanın, genel yetenek ve özel yetenek olmak üzere iki ana faktörden oluştuğunu savunduğu çok faktör kuramı (Naglieri, 2001), Spearman'ın çalışmalarını tekrar eden ve genel yetenek faktörünü reddedip, zekanın birbiri ile ilişkili olmayan ama bir arada çalışan, düzey, genişlik ve hız ile ifade edilebilecek üç yönün bulunduğunu ileri süren Thorndike'a göre, kolaydan zora doğru sıranmış görevlerde kişinin yapabildiği en zor işin o kişinin zeka düzeyini göstereceğini bildirmiştir. (Bakır, 2015).

Thurston ise zihinsel yetenek kuramı ile yedi ana zihinsel yetenektan bahsetmiş ve bunların sözel anlama, kelime akıcılığı, görsel yetenek, sayısal yetenek, algısal hız, bellek, akıl yürütme (tümevarım-tümdengelim) olduğunu ileri sürerek temel zihinsel yetenek testlerinin temelini atmıştır (Bakır, 2015). Bakır'ın (2015) aktardığına göre, Guilford, zeka yapısı kuramı ile zekanın değişik türlerde ve farklı biçimlerde bilginin işlenmesi için işlev ve yeteneklerin sitemli toplamı olduğunu ileri sürmüştür. Yetenek bireysel farklılıklarla, işlevler bireysel davranışlarla ilgilidir. Cattell ise akıcı zeka ve kristalize zeka kuramı ile zekayı ikiye ayırmıştır. Akıcı zeka bireyin kültürden ve çevreden bağımsız problem çözme becerisi olarak tanımlanırken kristalize zeka semantik bellek ile ilgilidir. Akıcı zeka seri tamamlama ya da biçimsel matris gibi soyut muhakeme problemlerini çözmek için gereken becerilerle ilgiliyken, kristalize zeka kişinin sahip olduğu genel bilgiyle ilgilidir. Gardner'ın (1983), Çoklu Zeka Kuramı zekayı sistemselsel olarak ele almış ve günümüzde de hala geçerliğini korumaktadır. Bu kurama göre bireylerde zekanın tek bir boyutu yoktur ve her bireyde en az sekiz zeka bölümü bulunmaktadır. Gardner'ın bildirdiği zeka bölümleri, sözel zeka, mantıksal-matematiksel zeka, görsel-uzamsal zeka, bedensel-kinestetik zeka, müziksel-ritmik zeka, sosyal zeka, öze dönük zeka ve doğa zekasıdır. Gardner'a göre bu zeka türleri kültürden etkilenir ve birbirleri ile etkileşim içindedirler. Gardner'ın (1983) Çoklu Zeka Kuramına göre, dilsel/sözel zeka, okunduğunu ve dinlendiğini anlama, dilbilgisi

kurallarını ve anlamları kavrama, sözlü ve yazılı ifadelerle ilgili becerileri içerir. Mantıksal/matematikselsel zeka ise akıl yürütme ve sayısal hesaplama ile ilgilidir. Mekansal/uzaysal/görsel zeka ise yer, zaman, renk, çizgi, biçim, şekil, desen gibi unsurlar arasındaki ilişkilere karşı duyarlıdır. Müziksel/ritmik zeka, sesleri ayırt edebilme, tınılama duyarlılığı, melodiyi doğru algılayabilme, beste yapabilme gibi özelliklere sahiptir. Bedensel/kinestetik zeka birden fazla spor faaliyeti yapabilme, vücudu etkin şekilde kullanabilme özelliklerine sahiptir. Sosyal zeka, kişiler arası ilişkilerde diğer insanların duygularını ve ihtiyaçlarını kavrayabilme ve ayırt edebilme özelliklerine sahiptir ve ön sezileri kuvvetli kimselerdir. İçe dönük zeka kişinin kendisi ile ilgili farkındalığının yüksek olması, kendisini tanıması ile ilgilidir. Doğa zekası, dış fiziksel dünyayı sınıflandırabilme yeteneğidir.

2.1.2. Üstün Zeka ve Yetenek Kavramı

Roeper (1982) üstün yetenekliliği, algıları, duygusal ve zihinsel deneyimlere aktarabilme farkındalığının, duyarlılığının ve becerisinin yüksek olması ile tanımlamıştır. Renzuli (1986) ise üstün yetenekliği, test alabilme ya da ders öğrenebilme yeteneği olarak tanımlamıştır. Hallahan ve Kauffman (2006) üstün yetenekliliğin içinde bulunulan kültüre göre tanımlanması gerektiğini, çocuğu yaşlarından ayıran ve performansını göstermesine hizmet eden bilişsel üstünlük, yaratıcılık ve motivasyonun birleşiminin üstün yetenekliliğe işaret ettiğini ileri sürmüştür. Roeper'e (1982) göre, üstün yetenekli çocuklar ya da ergenler, dünyayla ilgili sorunlara karşı yüksek farkındalığa, karşılaştıkları zorluklar, başarısızlıklar ve sorunlarla başa çıkma becerilerine, başarısız olma ya da olumsuz duygular hissetmenin yaşamın bir parçası olduğuna dair farkındalığa, kendilerine özgü bazı yeteneklere sahip olan özerk bireyler olduklarına dair farkındalığa, duygularının bilincinde olabilme ve diğerleri ile empati kurabilme, gelişim dönemlerine uygun gerçekçi ahlaki gelişime sahiptirler.

Marland'ın 1972 yılında üstün zekalılarla ilgili yaptığı sınıflama "Marland Raporu"nda yerini almış ve üstün zekalı ve yeteneklilere uygun eğitim programlarının temelleri atılmıştır (Walker, 2002). Üstün zeka ile ilgili çeşitli çalışmalar ve görüş

aykırılıkları olsa da zekanın analitik ve sözel becerinin dışında, yaratıcılık, pratik bilgi dağarcığı, genel hayat başarısı ve eleştirel problem çözmeyi de içerdiğine ilişkin tartışmalar (Sousa, 2003) zamanla alanda yerlerini bulmuştur. Örneğin Maker (2003) kendinden önceki üstünlükle ilgili çalışmaları bunun sadece zeka bölümü (IQ) ile açıklanmasına karşı çıkmış, üstünlüğün sadece zeka ile değerlendirilmesinin üstünlük tanımını daralttığını ileri sürmüştür. Ona göre, karmaşık problemleri çözme yeteneği üstünlüğün temel unsurlarından biridir. Üstün zekalı ve yetenekli çocuklar, karmaşık problemleri ekonomik ve etkili yollarla çözebilen çocuklardır ve karmaşıklaktan haz duymaktadırlar. Bu nedenle de bu çocuklar basit problemlerin üstesinden gelirken, basit görünen problemlerde karmaşık taraflar bulabilir veya karmaşık problemleri basite indirgeyebilirler. McClellan'ın (1985) bildirdiğine göre üstün yetenek için bazı alanlarda üst düzey performans gereklidir. Genel zihinsel yetenekler, özel akademik yetenekler, yaratıcı ya da üretici düşünce yeteneği, liderlik yeteneği, görsel ve gösteri sanatlarında yetenek, psiko-motor yetenek alanlarından her hangi biri ya da bir kaçında başarı gösteren çocuklar üstün yetenekli olarak kabul edilmektedirler. Üstün yeteneklerin belirlenmesi amacıyla yapılan çok sayıda araştırmanın yanı sıra bu kavramı açıklamak için oluşturulmuş çeşitli kuramlar da bulunmaktadır.

Renzuli (1986) üstün kimselerin birbiri ile etkileşimi olan üç özellik kümesine sahip olduğunu ileri sürmüştür. Bu özellikler, genel ve özel yetenek düzeyi, yaratıcılık ve motivasyon olup, genel yetenekler, sözel ve sayısal muhakeme, kelime akıcılığı, soyut düşünebilme, bilgilerin hızlı ve doğru biçimde geri çağırılması; özel yetenekler, resim, müzik, tiyatro, dans, sanat, matematik, fen, kimya; yaratıcılık, yeni fikirler oluşturma ve bu özelliği karşılaşılan problemler üzerinde kullanabilme; motivasyon, görev ve iş yüklenebilme yeteneğidir. Renzuli (1986) üstün yetenekli olmayı özellik olmaktan ziyade davranış olarak tanımlamıştır (akt., Page, 2006).

Sternberg (1999) üç tür zeka olduğunu ileri sürmüştür. Bu zeka türleri, analitik, pratik ve sentetik zekadır. Analitik zeka, bir problemin parçalarını anlamayı ve problemi çözümlenmeyi gerektirdiğinden, analitik zekası güçlü olan kimseler genel zeka testlerinde daha başarılı olmaktadır. Dolayısıyla var olan zeka testlerinde en iyi ölçülebilen zeka türü analitik zekadır. Pratik zeka, kişinin sahip olduğu analitik ve yapay yetenekleri uygulamaya dökabilmelerini gerektirdiğinden, pratik zekası güçlü

olan kimseler bir olayın içine dahil olduklarında başarılı olabilmek için neler yapılması gerektiğini kavrayabilir ve uygulayabilirler. Sentetik zeka ise, kişinin iç görüşünün, sezgilerinin güçlü olması, yaratıcı olmaları ve yeni durumlarla başa çıkabilme becerisinin yüksek olması ile tanımlanır ancak Sternberg'e (1999) göre, sentetik zekanın var olan testlerle ölçülebilmesi zordur. Sternberg'e (1999) göre bu üç zeka türü bireylerde belirli oranlarda, karışım halindedir ve zamanla değişime uğrayabilir. Bu zeka türlerinden herhangi biri daha baskın olduğunda kişinin kendisini kabul ettirme konusunda problemler yaşayabileceğini bildirmiştir. Sternberg (2003) üçlü saç ayağı kuramı ögesel, deneysel ve bağlamsal olmak üzere üç alt kurama dayanır. Ögesel alt kurama göre, akıllıca düşünmenin temelinde bulunun meta bileşenler, performans ve kazanım bileşenleri önemlidir. Deneysel alt kurama göre zeka ve deneyim ilişkisi önemlidir. Herhangi bir davranışın zekice olduğunun değerlendirilebilmesi yeni olay ya da durumla başa çıkabilme ve bilinen olay ya da durumla karşılaşıldığında bunlara fazla çaba ve zaman harcamadan başa çıkabilme yeteneğidir. Bağlamsal alt kurama göre, zeka kültürel anlamda tanımlanabilir ve bazı kültürlerde önemli sayılan sözel yeteneklerin bazı kültürlerde önemsiz olduğu ortaya konabilir.

Sternberg (2003) üç saç ayağı kuramını genişleterek başarılı zeka kuramını ortaya koymuştur. Başarılı Zeka Kuramında, üç saç ayağı kuramındaki pratik ve analitik zeka tanımlarında yaptığı geliştirmeler bulunmaktadır ve bu yeni kuramına göre zekayı, bireysel yetenekler ve yaşanan sosyokültürel durum hesaba katılarak kişinin yaşamda başarılı olmasını sağlayabilecek yetenekler olarak tanımlamıştır. Zekayı kişinin içinde bulunduğu sosyokültürel ortama ve yapıya göre tanımlamak gerektiğini, kişinin başarı olması için güçlü yanlarının geliştirilip, zayıf yanlarının düzeltilmesi gerektiğini savunmuştur. Sternberg başarıyı, analitik, pratik ve sentetik zekanın birleşimi olarak görmüş ve çevreyi seçme, uyum sağlama ve katkıda bulunma yeteneklerini bütün olarak değerlendirmiştir.

Tannenbaum (2002) üstün yetenekliliğin, çevresel faktörler, zeka ile ilgili olmayan özellikler, özel yetenekleri, şans ve genel yetenek değişkenlerinin etkileşimi sonucunda ortaya çıktığını savunmuştur. Ona göre uygun zaman ve ortamda bu özelliklerin hepsi birden etkileşime geçebilir. Tannenbaum'a (2002) üstünlüğün göstergesi bilgi üretmektir. Ona göre üstün yetenekliliğin göstergesi olan beş

değişikenden arasından genel yetenek, IQ testleri ile ölçülebilen, bireysel farklılıkların ortaya konduğu yetenektir. Özel yetenekler, her bireyin farklı yeteneklere sahip olmasıdır. Zeka ile ilgili olmayan özellikler kişinin ego gücü, kendini seçtiği alana adama becerisi, uzun vadede elde edebilecekleri için kısa vadeli hazlardan vazgeçebilme becerisidir. Çevresel faktörler, kişinin potansiyelini ortaya koyabileceği çevrede yetişip yetişmediği ile ilgilidir. Şans faktörü ise Tannenbaum (2002) kader kısmet dediği türden kişinin karşısına çıkan fırsatların şansa bağlı olması ile ilgilidir.

2.2. ERGENLİK

Eccless et al. (1993) ergenliğin bir geçiş dönemi olduğunu ve bu dönemde gencin kimlik arayışı içine girdiğini, samimi ilişki ihtiyacı hissettiğini, hızlanan bilişselle gelişimi ve cinsel gelişimi ile birlikte duygusal değişiklikler yaşayan ve aileden bağımsızlaşma çabası içine girdiğini bildirmiştir. Kulaksızoğlu (2002) ergenliği, buluş çağına erme yani biyolojik olarak çocukluğun sona ermesi ve sorumluluk alma dönemine geçiş ile tanımlar. Polvan (2000) ise bu çağın belirgin ve hızlı fizyolojik değişimin etki ettiği psikolojik ve sosyal gelişimin hızlandığı çocukluk döneminin sona ermesi ve erişkinliğe geçiş olarak tanımlanmaktadır. Bernstein et al. (2000) çocukluk çağlarının orta dönemlerinin sakın ancak ergenlikteki değişikliklerin şiddetli olduğunu, onların fiziksel değişimlerinin yanı sıra sosyal yaşamlarında, muhakeme etme becerilerinde ve kendilerini algılama biçimlerinde hatırı sayılır değişiklikler olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Ergen bu dönemde yaşadığı bedensel değişimin yarattığı ruhsal değişimleri de yaşamaktadır ve bu değişimler nedeniyle mutlu, dengeli ve uysal halinin yerine tedirgin, dengesiz, mutsuz ve uyum göstermeden zorlanan bir ergen almaktadır (Köknel, 1999).

2.2.1. Üstün Zekalı ve Yeteneklilerde Ergenlik

Metin'e (1999) göre, üstün zekalı ve yetenekli ergenler, zihinsel işlemler yapma, genellemeler yapma, soyut konularla çalışabilme, bilgileri transfer edebilme, nedensel ilişki kurabilme, farklı alışılmışın dışında fikir üretme, öğrenme, merak ettikleri konularda derinlemesine açıklama bekleme gibi konularda akranlarına göre daha ileri düzeydedirler ve yaşlarına göre daha üst düzeyde bilişsel performans sergileyebilmektedirler.

2.2.1.1. Üstün Zekalı ve Yetenekli Ergenlerin Bilişsel Özellikleri

Üstün zekalı ve yetenekli ergenlerde zihinsel işlemler açısından normallerden farklılaşan özelliklere sahiptirler. Strip (2000) bir çocuğun üstün zekalı ve yetenekli olup olmadığını belirlerken çocuğun öne çıkan bazı özelliklerine dikkat edilmesi gerektiğini bildirmiştir. Strip'e (2000) göre üstün zekalı ve yetenekli çocuklar farklı ve hızlı düşünme biçimlerine sahiptirler, bilgiyi bilinenin dışında farklı yollardan işleyebilir, ezber yapmaktan hoşlanmaz, problemleri çözmek için yeni yollar bulmayı tercih edebilir, kendilerine sunulan bilgileri sentezleyebilir ve yeni durumlara uyabilirler. Dil becerileri açısından bakıldığında, üstün zekalı ve yetenekli çocuklar gelişmiş sözcük dağarcıklarını kullanabilir, sözel farklılıkları anlayabilir ve kelime oyunlarından, yetişkinlerle konuşmaktan hoşlanabilir, fikirleri ile diyaloglarda baskın olabilir, dil becerilerini hızlı bir şekilde kazanmış olabilir ve hızlıca geliştirebilirler (Strip, 2000). Soru sorma tarzları açısından ele alındığında Strip'e (2000) göre, üstün zekalı ve yetenekli çocuklar diğer çocuklardan farklılaşabilmektedir. Ona göre, üstün zekalı ve yetenekli çocuklar, cevapları kolay olmayan soyut fikirler ve kavramlar, hatta teoriler hakkında soru sorabilir, nedensellik ilişkisi kuracakları sorular sorup çözüme kavuşturmaktan hoşlanabilir, karışıklığı sever ve belirsiz yanıtlardan hoşlanabilir, aynı soruyu diğer çocuklar gibi aynı şekilde defalarca sormak yerine aynı soruyu farklı şekillerde defalarca sorabilirler. Strip (2000) üstün zekalı ve yetenekli çocukların ilgi düzeylerine göre de diğer çocuklardan farklılaşabildiklerini ortaya koymuştur. Ona göre, üstün zekalı ve yetenekli çocuklar, hemen her şey hakkında yoğun merak duygusuna sahip olabilir, ilgilendikleri konuya aşırı şekilde odaklanabilir, bir konuyla

çok ilgilenip diğerlerini ihmal edebilir, ilgi alanlarına göre daha çok enerjik hissedebilir. Üstün zekalı ve yetenekli çocuklarda kavrama, problem çözme, soyut düşünme, dil becerileri, kelime dağarcığı, genelleme ve soyutlama ile zihinsel işlem yapabilme, hızlı öğrenme, bellekte bilgiyi saklayabilme, dikkati koruyabilme gibi temel bilişsel özellikleri bulunmaktadır.

Üstün zekalı ve yetenekli gençlerin normal olanlardan zihinsel yetenekler açısından önemli ölçüde farklılıklar gösterdiklerini ileri sürmüştür. Yaştlarına göre işittikleri ve dokundukları şeylere daha çok ilgi gösterirler ve dikkatlerini daha uzun süre odaklayabilirler. Düşünceleri akıcı olup, kolaylıkla kavram oluşturabilir, diğerlerine göre kolaylıkla ezber yapabilir ve belleklerinde saklayabilirler. Kelime hazneleri de diğer çocuklara nazaran daha geniştir ve pek çoğu okumayı başkalarından yardım almadan kendi başlarına öğrenebilirler. Diğerlerine göre sayılara daha erken zamanda ilgi duymaya başlayabilir, zaman kavramları erken gelişebilir, mantıksal ilişkiler kurabilirler. Cutts ve Moseley'e (2001) göre bu çocuklar soyut düşünce yetenekleri gelişmiş olduğundan mecaz anlamları kavramada diğerlerinden daha iyidirler. Herhangi bir işe başlayabilir ve sürdürebilirler ve bu konuda tek başına olabilirler. Hatalarının farkında olabilir ve bunlar için fazladan çaba gösterebilirler. Davaslıgil'e (2004) göre ise yaştlarına göre yaratıcılık konusunda daha esnekler, ayrıntıları ele alabilmektedirler ve tek bir konu üzerinde çeşitli fikirler üretebilmektedirler. Dolayısıyla icatlara, buluşlara daha yatkındırlar.

2.2.1.2. Üstün Zekalı ve Yetenekli Ergenlerin Duygusal Özellikleri

Kulaksızoğlu (2002) çocukluk dönemi ile ergenlik dönemi arasında duygusal gelişim açısında açık farkların olduğunu, ergenlerin çocuklara göre duygularını gizleyip maskelediklerini, kız çocukların ise erkek çocuklara oranla daha önce duygusal olgunluk geliştirdiklerini ileri sürmüştür.

Metin (1999) üstün zekalı ve yetenekli çocukların zihinsel ve duygusal süreçler açısından yoğun deneyimlere sahip olmaları nedeniyle uyum problemleri

yaşayabileceklerini ileri sürmüştür. Ona göre bu çocuklar mükemmel, duyarlı, dürüst ve idealist olmalarına bağlı olarak uyum problemleri yaşayabilmektedirler.

Roeper (1982) üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin duygusal gelişimleri açısından diğer ergenlerden farklılaşmadıklarını ve üstün yetenekli olmanın zihinsel, yaratıcı ya da fiziksel üstün yeteneklilik olarak ayırlamayacağını ileri sürmüştür. Strip (2000) ise üstün zekalı ve yetenekli çocukların bilişsel yeteneklerinin diğer yeteneklilerden daha ileri olduğunu, bilişsel gelişimlerinin de etkisiyle duygusal ve sosyal gelişimlerinin hem ergeni hem de çevresinde bulunan diğerleri etkileyebileceğini ortaya koymuştur. Hallahan ve Kauffman (2005) duygusal açıdan üstün zekalı ve yetenekli çocukların ahlaki konulara ilgi gösterdiklerini ve kişiler arası ilişkileri önemsediklerini bildirmiştir. Strip (2000) ise bu çocukların arkadaşlık ilişkilerinde ortaya çıkabilecek ve ilişkiyi sonlandırabilecek problemlerde duygusal açıdan diğerlerine göre daha derin üzüntü yaşayabileceklerini ileri sürmüştür. Strip'e (2005) göre üstün zekalı ve yetenekli çocuklar, tutkulu bir şekilde derinden hissetme, duygularını gizleme ya da göstermekten korkma, ilişkilere yatırım yapma, ilişkinin anlaşmazlık veya sadakatsizlik nedeniyle bozulması halinde aşırı biçimde sinirlenme gibi özellikler gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Ekşi (1999) ergenlerin aileleri ile yoğun çatışmalar yaşadıklarını ve kimlik gelişimleri sürecinde yetişkin ve çocuksu davranış arasında gidip geldiklerini, aileden bağımsız olma çabalarının arttığını, hem ailesinden uzaklaşmak ve bağımsızlaşmak isterken hem de ailesinin desteğine ve sevgisine ihtiyaç duydukları bir ikilem yaşadıklarını bildirmiştir.

2.2.1.3. Üstün Zekalı ve Yetenekli Ergenlerin Sosyal Özellikleri

Gençtan (1993) ergenlerin kişilikleri için bir kimlik geliştirmeye çalıştıklarından dış görünüşlerinin önem kazanmaya başladığını, görünüşlerine gösterdikleri ilgi ile birlikte benliklerinin de oluşmaya başladığını, kimlik arayışının yanı sıra kararsızlık ve şaşkınlık duyguları ile uç noktalara kadar varan dayanışmacı gruplar oluşturduklarını ve yetişkinlerle kendi aralarında çelişen değer yargıları nedeniyle bocalamaya

başladıklarını ifade etmiştir. İnanç ve arkadaşlarına (2005) göre ergenlerin yaşadıkları çatışmalar genellikle toplumsal etkileşimler, sorumluluklar, akademik başarı, aile ile ilişkiler ve ahlaklı davranışlarla ilgilidir.

Kulaksızoğlu (2002) ergenin bir grup tarafından kabul görmesinin kendisine olan güvenini pekiştirdiğini ve kendisini ifade edebilmesine aracılık ettiğini ileri sürmüştür. Ona göre, ergen yaşlılarıyla kurduğu ilişkide eşit ilişki kurmayı, güvenli olmayı, kendi düşüncelerini ifade etmeyi, başkalarının fikirlerine karşı hoşgörü göstermeyi öğrenebilmektedir.

Üstün zekalı ve yetenekli çocuklar sosyal etkinliklere katılmaktan zevk alabilir ve kendileriyle aynı ilgi alanlarına sahip benzer zeka düzeyindeki diğer çocuklarla arkadaşlık kurmayı isteyebilirler. Katı ve sert tutumlar içine girmeden ait oldukları grup üyeleri arasındaki uzlaşmazlıkları gidermeye yönelebilir, grupları içinde sevilirler (Ataman, 2004). Çağlar'a (2004) göre üstün zekalı ve yetenekli çocuklar çevrelerinde gelişen değişimlere ayak uydurmada nadiren zorluk yaşarlar. Sosyal sorunların üstesinden gelebilmek için çözüm yolları ortaya koyabilirler.

Kline ve Short (1991) cinsiyet açısından değerlendirdiği üstün zekalı ve yetenekli ergenlerde kız çocukların lise yıllarına kadar zekalarını, duygularını ve duyarlılıklarını gizleyerek başkalarına karşı olduklarından daha sert bir izlenim yaratma eğiliminde olduklarını ileri sürerken Lopez ve Sotillo (2009) üstün zekalı ve yetenekli çocukların davranışlarının normallerden farklılaşmadığını, sosyal uyum açısından yaşlılarından farklılaşmadıklarını ortaya koymaktadır. Lopez ve Sotillo (2009) bu durumu üstün zekalı ve yetenekli çocukların ihmal edilmiş ya da reddedilmiş olmamalarıyla ilişkilendirmiştir.

2.3. BENLİK SAYGISI

Benlik algısı, kişinin yaşamı boyunca edindiği deneyimler, çevresel faktörler ve kişiliğini etkileyen süreçler ve tüm bunlara bağlı olarak kişinin kendisine ilişkin geliştirdiği olumlu ve olumsuz yargıların tamamıdır (Demoulin, 1999). Demoulin ayrıca benlik algısı, benlik değeri ve benlik saygısı kavramlarını da açıklamıştır. Ona göre

benlik algısı, bireyin hayatı boyunca elde ettiği deneyimleri, kişiliği, çevresel faktörler ve etki eden diğer unsurlarla kişinin kendisi hakkında edindiği yargıların tamamıdır. Benlik değeri, kişinin algıladığı benliğine ilişkin değerle ilgilidir. Kişinin benliğine ilişkin pozitif tutumlarının olması benlik değerinin yüksek olduğunu gösterirken, benlik değerine ilişkin negatif tutumlarının olması benlik değerinin düşük olduğunu gösterir. Benlik saygısı ise bireyin kendisini tüm olumlu ve olumsuz özellikleri ile kabul etmesidir.

James'e (1892) göre eğer kişi, ulaşmak istediği alanlarda kendisini yeterli olarak algılıyorsa bu kişinin benlik saygısının yüksek olacağını, ancak kişi kendini yeterli gördüğü bir alanda başarısız olursa bunun da düşük benlik saygısıyla sonuçlanacağını savunmuştur (akt. Harter, 1993).

İlk olarak 1890'lı yıllarda William James ile başlayan benlik kavramı incelemeleri, 1960'lı yıllara gelindiğinde psikolojik açıdan ele alınmaya başlanmıştır (Bacanlı, 2004). James'e göre benliğin öznel ve nesnel yönü bulunmaktadır. Öznel yönü, aktif olarak algılayıp hisseden, deneyimleyen, hatırlayan, seçim yapan, hayal kuran ve planlayan yönüken, nesnel yönü, pasif ve etkilenen yönüdür. James, nesne beni de üçe ayırmıştır. Bunlar fiziksel ben, sosyal ben ve manevi bendir. Fiziksel ben, beden, aile, ev, üretimi içerirken, sosyal ben çevreyle ve diğer insanlarla ilişkileri içerir, manevi ben ise duygusal faaliyetler, duygulanım, inanç ve bunlarla ilişkili davranışları içerir (Arıca, 1999). Yavuzer (2003) benliği, bireyin kendisi ile ilgili kendi zihnindeki görünümü olarak tanımlar ve bu görünümün çocuğun kendine güveni olup olmayacağını, içe dönük ya da dışa dönük olup olmayacağını belirlediğini ileri sürer. Gençtan (1993) benliğin gelişiminin bireyin çevresindeki yaşantıları algılayışına göre oluşan dinamik bir süreç olduğunu, kişide sağlıklı benlik kavramının oluşumunun kişinin yaşantıları ile uyum içinde oluşuna bağlı olduğunu, bunun da yakın kişilerle ilişkisine göre belirlendiğini, bireyin kendisine değer verip vermeyeceğinin çevresindekilerle yaşantıları sonucunda gelişeceğini ortaya koymuştur. Ona göre bu değer verme "benlik saygısı" olarak adlandırılır.

Psikoanalitik kurama göre, benlik saygısının gelişimi süperego gelişimi ile ilgilidir ve süperego geliştikçe benlik saygısını düzenler (Fenichel, 1945; akt. Demirel, 2009). Kişi sadece kendisinden hoşnut ya da memnun olma ile benlik saygısı hissetmez

aynı zamanda doğru olanı yapmış olma duygusu da süperego aracılığıyla benlik saygısını etkiler. İçsel olarak süperego tarafından verilen ceza benlik saygısında azalma olarak ortaya çıkar. Bu durum kişinin benlik saygısının başkalarının kendisine nasıl baktıkları ve nasıl düşündüklerini de dikkate almasından etkilendiğini gösterir (Erim, 2001). Adler (2003) benlik saygısının aşağılık duygusundan üstünlük duygusuna geçişi temsil ettiğini, benlik saygısının gelişiminde ise kişinin bedeninde, sağlığında, aile içi durumundaki ve sosyal ilişkilerindeki eksikliklerin etkisinden bahseder. Bu etkilerin bir onaylanma aracı olarak benlik saygısını belirleyebileceğini ileri sürer. Yavuzer (2003) benlik saygıları gelişmiş bireylerin kendilerini değerli hissettiklerini ve sorunlarla başa çıkabildiklerini bildirmiştir. Ona göre benlik saygısı yüksek olan bireyler kendileri ve yetenekleri hakkında olumlu bir yaklaşıma sahiptirler ve hataları olduğunda ise kabullenebilir ve kendilerini değerli hissetmeyi sürdürebilirler. Rosenberg (1989) benlik saygısının, kişinin sosyal ve kişisel gelişimini destekleyen uğraşlarla yükseldiğini, özellikle ergenlik çağında sosyal çevre ve aile ortamının benlik saygısının gelişimini etkilediğini ortaya koymuştur. Fennel'e (1999) göre benlik saygısı kişinin kendisi hakkında edindiği düşüncelerin olumlu ya da olumsuz olmasına göre değişecektir ve kişinin düşünce ve davranışlarını etkileyecektir. Benlik saygısı düşük olan kişiler kendilerinden ve yeteneklerinden kuşku duyabilir ve beklentileri de gerçekçi olmayabilir. Başkalarının görüşlerinden fazlasıyla etkilenen düşük benlik saygısına sahip kişiler kendilerini eleştirirken oldukça acımasız olabilirler. Tesser'a (2002) göre benlik, kişiyi diğerlerinden ayırt eden yetenek, mizaç, değer ve hedeflerin toplamıdır.

Rosenberg (1965) düşük benlik saygısı olan kişilerin sosyal ilişkilerinde daha çok sorunlarla karşılaştığını, diğer insanlara göre daha çok tehdit algılayıp eleştirilere duyarlı olduklarını bildirmiştir. Bu durum eleştirilme korkusu ve sosyal fobinin de ortaya çıkmasına yol açabilir (akt. Demirbaş, 2009). Ayrıca Fennel (1997) düşük benlik saygısının depresyonun temelini oluşturduğunu, Beck (1967) düşük benlik saygısının depresyonda ayırt edici olduğunu bildirmiştir.

Kuzgun (2002) benlik saygısını sağlıklı şekilde gelişebilmesinin kişinin sosyal çevresinden gelen olumlu değerlendirmelere bağlı olduğunu, benlik saygısı yüksek olanların sosyal ilişkilerinde diğerlerine göre girişimci, güvenli ve atak olduklarını ifade etmiştir. Demir (2009) benlik saygısı düşük olan bireylerin çevrelerine uyum

göstermekte zorlanacaklarını, buna bağlı olarak da iletişim ve psikolojik sorunlar yaşayabileceklerini bildirmiştir. Ona göre benlik saygısı düşük kişiler duygu ve düşüncelerini ifade etmede zorluklar yaşayabilir ve farklı ortamlara girdiklerinde kendilerini rahatsız hissedebilir, utangaçlık gösterebilirler, hatta depresyona girmeye de yatkındırlar. Düşük benlik saygısı, yalnızlık, kaygı, yaşamdan hoşnut olmama, depresyon, intihar, suç işleme, kolay öfkelenme ve madde bağımlılığı ile ilişkili bulunmuştur (Bush, Ballard ve Fremouv, 1995). Yüksek benlik saygısıyla, üretkenlik ve iyi sağlık davranışları (Leary et al., 1995), okul başarısı (Garzarelli et al. 1993), sosyal uyum (Cartledge ve Milburn, 1995) arasında ilişki vardır.

2.3.1. Üstün Zekalı ve Yetenekli Ergenlerde Benlik Saygısı

Boxtel ve Mönks (1992) literatürde benlik kavramı ile ilgili çalışmaların sonuçlarının açık olmadığını, benlik kavramını bilişsel, biyolojik ve sosyal faktörlerin ne ölçüde etkilediğinin tam olarak anlaşamadığını ileri sürmüşlerdir. Onlara göre, ergenlerin otonomluk ve kendine güven kazanma çağında olup kimlik arayışında olmaları önemli ölçüde gözden kaçırılmaktadır. Ergenlerin kimlik arayış süreci dönüşümsel bir süreçtir ve bağlanma, arkadaşlık, cinsellik, başarı ve otonomi ile ilgili meseleler ergenin benlik saygısı ve kendine duyduğu güvene etki eden dönüşümlerdir.

Feldhusen ve Kollof (1981) üstün yeteneklilik ve benlik kavramı arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, başarılı üstün yetenekli gençlerde normal zekaya sahip gençlere göre benlik kavramının daha olumlu olduğunu ortaya koymuşlardır. Onlara göre olumlu benlik kavramı, üstün yeteneklilerin kendini gerçekleştirmesinde dinamik ve yönlendirici bir güçtür. Benlik algısı ve benlik saygısının kişinin çalışmasında, araştırmasında, öğrenmesinde, problem çözmesinde, başarmayı istemesinde ve sonuca ulaşmasında büyük etkiye sahiptir (Feldhusen, 1986). Benlik kavramı ve benlik saygısı birbiri ile ilişkilidir ve kişinin içsel psikolojik koşullarıyla çevresel faktörlerden etkilenen, kişinin üstün yetenek göstereceği alanları tetikleyen bir özelliğe sahiptir (Feldhusen, 1986).

Harter (1993) benlik kavramının tek mi yoksa çoklu bir yapı mı olduğunu açıklanması gerektiğini vurgulamıştır. Markus ve Wurf (1987) benlik kavramını, kişinin duygulanım ve bilişsel sistemindeki çok boyutlu ve dinamik bir unsur olarak tanımlamış ve benlik kavramının kişinin davranışlarını kontrol ettiğini ve yönlendirdiğini ileri sürmüştür.

Boxtel ve Mönks (1992) çalışmalarında literatürdeki çalışmalara göre üstün yetenekli ve “başarılı” olanlarla üstün yetenekli ve “başarısız” olanlar arasında benlik saygısı açısından bir karşılaştırma yapmışlardır ve üstün yetenekli ve “başarısız” olanların özelliklerini ortaya koymuşlardır:

- Düşük benlik saygısı ve düşük özgüven: Yetersizlik hisleri ve kendini küçük görme. Üstün yetenekli “başarısızlar” çaresizlik, değersizlik hissederler ve kendilerini başkalarının gözünden olduğu gibi kendi gözlerinden de küçük görürler. Akademik açıdan da benlik kavramları olumsuzdur.
- Sosyal ve akademik yönelimlidirler fakat sosyal ilişkilerinde yetersizlerdir ya da bu ilişkileri sürdürmezler. Akranlarıyla çok az iletişim kurarlar ve pek çok akranlarını da kendileri kabul etmezler. Diğerleri tarafından aşırı eleştirildiklerinden, geri çekilme davranışı görülebilir ve bu da ilgisizlik ve pasif kalmaya sebep olabilir.
- Bazı üstün yetenekli “başarısızlar” savunma mekanizmalarını kullanabilirler, özellikle ebeveynlerine karşı yer değiştirmiş öfke gösterebilirler. Ebeveynlerini kabul etmez ve bağımlı ve bağımsız olma arasında diğerlerine göre daha fazla çatışma yaşarlar.
- Bazı üstün yetenekli “başarısızlar” amaçlarını gerçekleştirmede sık sık başarısızlık yaşadıklarından amaçlarını formüle etmede gerçekçi olamayabilirler. Problem çözme becerileri yetersiz ve ısrarsızdır, seçim yapmada kendilerini özgür hissetmezler.
- Duygusal problemlerle başa çıkmada yetersiz ve duygusal olarak dengede kalamayabilirler. Üstün yetenekli “başarısızlar” kendilerini daha duygularını ifade etmede ve kanalize etmede yetersiz ve daha az özgür hissederler. Sıklıkla öfke semptomları gösterebilirler.

Coopermith (1967) ergenlerle yaptığı çalışmasında benlik saygısı düşük olan ergenlerin kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu, Greenberg et al (1993) düşük benlik saygısının kaygıyı arttırdığını, yüksek benlik saygısının ise savunma mekanizmalarını azalttığını tespit etmişlerdir. Çuhadaroğlu (1986) ergenlerde benlik saygısı ve depresyon arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Üstün zekalı ve yetenekli gençlerin benlik kavramlarının üstün zekalı ve yetenekli olmayanlardan farklı olduğunu ileri süren Bakır (2015) bazı araştırmacıların üstün zekalı ve yetenekli çocukların benlik saygısının diğer çocuklara göre daha erken geliştiğini ortaya koyduklarını bildirmiştir. Ona göre bu durum, üstün zekalı ve yetenekli çocukların kendilerinin diğer çocuklardan farklı olduklarını fark etmelerine yol açmaktadır. Üstün zekalı ve yetenekli gençlerin, yetenekleri herkes tarafından görüldüğünde ve başarı elde etmeleri sonucunda benlik saygılarının arttığını ve üstün zekalı ve yetenekli olarak adlandırılmanın benlik saygısını arttıracaklarını ileri sürmüştür. Bakır (2015) literatürde ikinci bir görüş olduğundan bahsetmiştir. Buna göre üstün zekalı ve yetenekli çocukların diğer çocuklara oranla olumsuz benlik kavramı geliştirebilme olasılıkları da yüksektir.

Porter (1999) üstün zekalı ve yetenekli çocukların benlik saygılarının erken geliştiğini ve diğer çocuklardan farklı olduklarını bu sayede anladıklarını bildirmiştir. Davis ve Rimm (1998) üstün zekalı ve yetenekli çocukların diğer çocuklardan farklı olduklarını anladıklarının kendilerinde bir yanlışlığın olduğunu düşünmelerine yol açabildiğini ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla bu çocuklar yetenekli oldukları alanlar söz konusu olduğunda kendilerine güven duysalar da diğer beceriler açısından güven eksikliği hissedebilmektedirler.

2.4. DEPRESYON VE FONKSİYONEL OLMAYAN TUTUMLAR

Beck, (1976) bilişi insanın depolanıp sakladığı bilişsel düzeyde zihninde yer alan davranış kalıpları olarak açıklamış, bireyin bu kalıplarla duygu, düşünce ve davranışlarının biçimlendiğini ileri sürmüştür. Depresyonun olumsuz düşünce ve olaylara getirilen taraflı yorumlar nedeniyle ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Beck

geliştirdiği bilişsel davranışçı terapilerde temel inançlar, ara inançlar (varsayımlar) ve otomatik düşünceler olmak üzere üç temel yapıdan bahseder. Ona göre otomatik düşünceler kişinin bir yaşantı karşısında bu yaşantı ile ilgili bilgi ve verileri işlediği sırada oluşan bilişsel çarpıtmalar sonucunda ortaya çıkarlar. Bu otomatik düşünceler bireyin yaşantıladığı olaya ilişkin duygu ve tepkisini biçimlendirir. Freeman et al. (1990) çarpıtılmış ve işlevselliği bulunmayan otomatik düşüncelerin psikopatolojinin gelişiminde önemli bir rol üstlendiğini ortaya koymuşlardır. Beck (2001) her insanın otomatik düşüncelerinin olduğunu bunun sadece psikopatolojilere özgü olmadığını bildirmiştir. Beck (2001) ara inançları, kişinin dünyaya, kendisine ve diğerlerine ilişkin kural ve varsayımlarından oluştuğunu ve sıklıkla koşul cümleleri ile ifade edildiklerini vurgulamıştır. Beck (2001) temel inançları, en derinde yatan zihinsel yapı taşları olarak tanımlar. Bu inançlar ona göre, katı, aşırı genelleşici ve dirençlidirler. Kişi bu inançları kendine, diğerlerine, dünyaya yönelik olarak geliştirir. Beck'e (2001) göre insanlar olumlu temel inançlar geliştirip sürdürürler ancak psikolojik problemler olduğunda temel inançlar olumsuz hale dönüşmektedir. Psikolojik problemler ortaya çıktığında olumlu temel inançlar özellikle "yetersizlik" ve "sevilmeme" boyutlarında gözlenirler. Yetersizlik temel inançları olan kimseler, kendileri hakkında çaresiz olma, güçsüz ve kontrolünü yitirmiş olma, tuzağa düşürülmüş olma, zayıf ve incinebilir olma, ihtiyaç içinde olma gibi inançlara sahip olurken, sevilmeme temel inançları olan kimseler, kendileri hakkında sevilmecek ve hoşlanılmayacak biri olma, çekici olmama, istenmeme, ilgi gösterilmeyen biri olma, kötü bir olma gibi inançlara sahiptirler. Psikolojik problemler yaşandığında genellikle bu temel olumsuz inançların ikisi de aktif hale geçmektedir. Kişinin temel inançları herhangi bir durumda o durumu algılayışını etkilemekte ve duruma özgü otomatik düşünceler ortaya çıkmaktadır. Bu düşünceler beraberinde olumsuz duygu ve kişinin o koşulda gerekli olmayan davranışlar göstermesine sebep olmaktadır. Fonksiyonel olmayan tutumlar depresyon ile birlikte ele alınmaktadır. Beck'e göre kişinin depresyonu onun ruh sağlığını ve davranışlarını etkileyen çarpıtılmış yani fonksiyonel olmayan düşüncelerinden kaynaklanmakta, bu düşünceler nedeniyle de duygulanımı bozulmakta ve depresyon tetiklenmektedir.

Beck (1987) depresyonu tetikleyen bilişsel üçlüyü ortaya koymuştur. Ona göre, bilişsel hatalar kişinin kendisine, dış dünyaya ve geleceğe olumsuz bakmasına yol açmaktadır. Bilişsel üçlü depresyonu tetikleyen bir örüntü olarak üç basamakta

gerçekleşir. Kişi ilk olarak kendisini yetersiz biri olarak görür ve durumsal açıklamaları görmezden gelir ve problemlerin yetersizliğinden kaynaklandığını düşünür. Çarpıttığı bu düşünceler nedeniyle kendisini değersiz ve istenmeyecek birisi gibi görür. İkinci olarak dış dünyayla ilgili yaşantılarını olumsuz değerlendirme eğilimindedir. Kişi dış dünyayı kendisine sürekli engeller yaratan, sürekli olumsuz yaşantılara sebep olan ve amaçlarını gerçekleştirmesine izin vermeyen ve engeller yaratan bir yer olarak görür. Üçüncü olarak kişi, geleceğine ilişkin olumsuz beklenti içindedir. Gelecekte de şimdide yaşadığı güçlükleri yaşamaya devam edeceğini, engelleneceğini düşünür.

Beck, insanların özellikle depresyondayken bilgiyi işlevsel olmayan biçimde işlediklerini, bilişsel çarpıtmalar yaptıklarını ortaya koymuştur. Savaşır ve Batur (2003) depresyondaki kimselerin bilişsel hataları yaygın biçimde yaptıklarını ve bu hatalar nedeniyle hastanın kendisini olumsuz algılamasının süreğenlik kazandığını bildirmişlerdir. İnsanlar yeterince kanıt olmaksızın olaylardan ya da durumlardan keyfi çıkarsamalar yaparak, sadece olumsuz yönlerine odaklanarak, kendisi ile ilgili olmayan olayları kendisi ile ilgiliymiş gibi değerlendirerek ve olumsuz sonuçlardan sorumlu olduğunu düşünerek, bir tek olaydan genel sonuçlar çıkararak, ya hep ya hiç biçiminde yaşantılarını uçlarda değerlendirerek, başarılarını değersizleştirerek ve başarısızlıkların abartarak, kanıta dayalı olmayan diğerlerinin olumsuz yaklaştığını düşünerek, gelecekle ilgili olumsuz tahminlerde bulunup bunları gerçekmiş gibi algılayarak bilişsel hatalar yaparlar.

2.4.1. Üstün Zekalı ve Yetenekli Ergenlerde Depresyon ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlar

Bernt (1982) depresyonla ilgili çalışmalarının öğrencilerle değil, hastane ve klinik örneklemeleri ile çalışılması gerektiğini savunan araştırmacılara karşı çıkarak ve Seligman'ın (1975) "başarı depresyonu" adını verdiği kavramdan yola çıkarak üstün yetenekli gençlerle yaptığı çalışmasında depresyon ve kendini gerçekleştirme arasındaki ilişkiyi incelediğinde depresif semptomlarla kendini gerçekleştirme arasında ilişki bulamamıştır. Diğer yandan kişinin kendisini algılamasına etkisi bulunan öz saygı ve kendini kabullenmenin kötümserlik ve düşük benlik saygısı arasında negatif ilişki

olduğunu, benlik saygısı ile öğrenilmiş çaresizlik arasında da negatif yönde güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Üstün zekalı ve yetenekli kız çocuklarında depresif semptomların özellikle de suçluluk duygularının erkeklere oranla daha yoğun olduğunu tespit etmiştir.

Eryüksel ve Akün (2003) 20. yüzyılın son yarısında doğan çocukların ergenlik çağında depresyona girme olasılıklarının arttığını bildirmişlerdir. Onlara göre ergenlik döneminde karşılaşılan depresyonda ergenin ana-baba çatışmalarının önemli bir etkisi bulunduğunu, anne ve babaların depresyon düzeylerinin çocuklardaki bilişsel çarpıtmalar ve fonksiyonel olmayan tutumlar üzerinde etkisinin olduğunu ortaya koymuşlardır.

Öztütüncü (1996) olumsuz otomatik düşüncelerin ergenlerde çocukluk dönemiyle ilişkili olarak algıladıkları anne-baba tutumları ile ilgili olduğunu, bunun da depresif duygulanım düzeyini belirleyebileceğini ortaya koymuştur.

Steinberg, (2007) ergenlerin bilişsel gelişim sürecinde soyut kavramlarla düşünmeye, akıl yürütmeye, içe bakmaya, kişilerarası ilişkilerde mecazları okuyabilmeye başlamalarıyla beraber bilişsel çarpıtmalarının da ortaya çıkabildiğine dikkat çekmiştir. Piaget (1972) ergenlerin fonksiyonel olmayan tutumlarının gelişim süreçlerinin bir parçası olduğunu ileri sürmüştür. Fonksiyonel olmayan tutumları irrasyonel düşünceler olarak adlandıran Piaget'e göre çocukların bu düşünceleri gelişimsel olarak normal kabul edilmelidir. Diğer yandan ergenler bu süreçlerden sıyrılırken psikopatoloji de geliştirebilmektedirler. Gelişimlerine uygun olmayan fonksiyonel olmayan tutumlar ergenlerde uyum problemlerini de beraberinde getirmektedir.

Kashdan ve Herbert'in (2001) bildirdiğine göre, ergenlerin küçük düşürülme ve başkaları tarafından değerlendirilme kaygılarını ifade edebilmeleri bilişsel gelişimlerine bağlıdır. Zarb (1992) yaşlıları ile ilişkilerinde ergenlerin çeşitli bilişsel çarpıtmaları olduğunu bildirmiştir. Ona göre ergenler, yeterince çekici olmadıklarını düşünebilir, bazı kötü alışkanlıkları nedeniyle başkalarıyla arkadaşlık etmeyi hak etmediklerine inanabilir, arkadaşları tarafından eleştirileceklerini düşünebilir, arkadaşlarına ilişkin

gerçekçi olmayan yüksek beklentileri bulunabilir, özel problemlerini paylaştıkları takdirde arkadaşları tarafından reddedileceklerini inanabilirler (akt. Hamamcı, 2002).

3. YÖNTEM

Bu araştırmada üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin benlik saygılarını, depresyon düzeylerini ve fonksiyonel olmayan tutumlarını tespit etmek ve bunlar arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bölümde katılımcıların özellikleri, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi ile ilgili bilgi verilecektir.

3.1. Örneklem

Araştırma örneklemini, Gebze’ de bulunan Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi’ne (TEVİTÖL) devam etmekte olan öğrencilerden rastgele olarak belirlenen ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden, lise 1. Sınıf (n=52; yaş ort.=15,17; ss: 0,38) ve lise son sınıf (n=42; yaş ort.=17,90; ss: 0,29) ergenlerden oluşmaktadır. Araştırma, toplamda n=45 kız öğrenci (yaş ort.= 16,31; ss=1,36) ve n=49 erkek öğrenci (yaş ort.= 16,47; ss=1,46) olmak üzere toplam N=94 katılımcı (yaş ort.=16,39; ss:1,408) ile yapılmıştır.

TEVİTÖL, 1993 yılında Sezai Türkeş tarafından kurulmuştur. Okul, 2001 yılından günümüze kadar olan eğitim- öğretim faaliyetlerini Türk Eğitim Vakfı ile birlikte yürütmektedir. Ülkemizde üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerine yönelik karma ve yatılı eğitim-öğretim sunan tek kurumdur. Bu kuruma seçilen öğrenciler özel değerlendirme sınavı sonucunda eğitim ve öğretimlerini sürdürmektedirler.

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında, örneklem grubuna araştırmacı tarafından hazırlanan “Demografik Soru Formu”, ergenin benlik saygısı düzeyini saptamak üzere “Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği’nin Benlik Saygısı Alt Ölçeği”, ergenin depresyon düzeyini ölçmek üzere “Beck Depresyon Envanteri” ve son olarak, ergenin işlevsel

olmayan tutumlarını değerlendirmek üzere “Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği” kullanılmıştır.

3.2.1. Demografik Soru Formu (DSF)

Demografik soru formu araştırmacı tarafından geliştirilerek örneklem grubunun demografik değişkenlerini saptamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu formda katılımcılara; cinsiyet ve sınıf sorulmuştur.

3.2.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği- Benlik Saygısı Alt Ölçeği (RBSÖ)

Rosenberg Self-Esteem Scale (Benlik Saygısı Ölçeği), Morris Rosenberg tarafından 1965 yılında ergenlere yönelik benlik saygısı düzeyini ölçmek için geliştirilmiştir. Ölçek toplamda Likert tipi 63 maddeden oluşup 12 alt ölçeği vardır. Rosenberg, alt ölçeklerden yararlanarak ergenlerde benlik saygısını çeşitli özelliklerle birlikte değerlendirmiş olup geçerlik ve güvenirlik işlemlerine bunları da dahil etmiştir. Her bir alt ölçeğin ölçtüğü özellik ve değerlendirmesi farklıdır. Bu alt ölçekler sırasıyla, benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, psikosomatik belirtiler (anksiyete göstergesi olarak kabul edilmiştir), kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, anne-baba ilişkisi, baba ile ilişki, psişik izolasyondur. Bu çalışmada Benlik Saygısı Alt Ölçeği kullanılmıştır.

Ölçeğin ülkemizdeki standardizasyon çalışmaları Çuhadaroğlu (1986) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada kullanılan, Benlik Saygısı Alt Ölçeği, 4 maddeli Likert tipi bir alt ölçek olup, ölçeğin ilk 10 maddesini kapsamaktadır. Ölçeğin puanlama sistemi 0-6 arasındadır. Toplamda, 0-1 puan alanlar yüksek, 2-4 puan alanlar orta, 5-6 puan alanlar düşük benlik saygısına sahip bireyler olarak nitelendirilir.

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları, test-tekrar test yöntemi uygulanmıştır. Test 15-18 yaş aralığındaki lise öğrencilerine uygulanmış ve bir ay sonra ikinci kez uygulanarak, alt testler için elde edilen güvenirlik katsayıları .46 ile .86 arasında değişiklik göstermiştir.

Ölçeğin geçerlilik çalışmalarında ise farklı sınıflardan beşer öğrenci belirlenerek psikiyatrik görüşmeye alınmıştır. Yapılan görüşmelerin değerlendirilmesi sonucu öğrencilerin benlik saygılarına ilişkin görüşlerine göre yüksek, düşük ve orta olarak derecelendirilmiştir. Benlik Saygısı alt testlerden aldıkları puanlar da yüksek, orta ve düşük olarak gruplandırılmıştır. Görüşme ve Benlik Saygısı alt ölçeğinden elde edilen sonuçlar arasındaki uygunluk Pearson Momentler Çarpımı ile hesaplanmış olup, ölçeğin geçerlilik katsayısı .71 olarak bulunmuştur.

3.2.3. Beck Depresyon Envanteri(BDE)

BDE (Beck Depression Inventory-BDI), Beck ve arkadaşları (1961) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin amacı depresyon yönünden riski belirlemek ve depresif belirtilerin düzeyini ve şiddet değişimini ölçmektir. 21 maddeden oluşan bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Dörtlü Likert tipi ölçüm sağlamaktadır. Ölçek 21 belirti kategorisinden oluşmuştur; bunlar, duygudurum, kötümserlik, başarısızlık duygusu, doyumsuzluk, suçluluk duygusu, cezalandırılma duygusu, kendinden nefret etme, kendini suçlama, kendini cezalandırma arzusu, ağlama nöbetleri, sinirlilik, sosyal içedönüklük, kararsızlık, bedensel imge, çalışılabilirliğin ketlenmesi, uyku bozuklukları, yorgunluk-bitkinlik, iştahın azalması, kilo kaybı, somatik yakınmalar, cinsel dürtü kaybıdır. Her madde 0-3 puan arasında bir değer alır. Bu puanların toplanmasıyla depresyon puanı elde edilir. Toplam puan 0-63 arasında değişmektedir. Kesme puanı 17 olarak kabul edilir. 17 ve üstü puan alanların tedavi gerektiren depresyonu belirlemede yeterli olabileceği belirtilmektedir (Şahin,1989).

Ölçeğin ülkemizde standartizasyon çalışmaları Hisli (1988; 1989) tarafından yapılmıştır. Hisli (1989) BDE' nin Türkçe formunun iki yarım test güvenirlik katsayısı .74 olarak hesaplanmıştır. Beck Depresyon Envanterinin geçerlik çalışmalarında, Beck Depresyon Envanteri puanları ile MMPI depresyon alt ölçeği puanları arasındaki korelasyon katsayısı .50 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin Sürekli Kaygı Envanteri (STAI-T) ile korelasyonu .55, Otomatik Düşünceler Ölçeği ile korelasyonu ise .74 olarak hesaplanmıştır (Hisli, 1989).

Ölçeğin yapı geçerliliğinde altı faktör bulunduğu belirtilmiştir. Bu faktörlerin dört tanesinin uygulanabilir olduğu belirtilmektedir. Birinci faktörde umutsuzluk (1, 2,

4, 9, 11, 12, 13, 15, ve 17. maddeler), ikinci faktörde kişinin kendine yönelik olumsuz duyguları (3 ve 7. maddeler), üçüncü faktörde bedensel kaygılar (14 ve 20. maddeler) ve dördüncü faktörde suçluluk duygulanımları (5, 6, 8 ve 13. maddeler) yer almaktadır (Hisli, 1989).

3.2.4. Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği(FOTÖ)

Weissman ve Beck tarafından(1978) geliştirilen ölçek; depresyonla ilişkili olan varsayımların ve şemaların ortaya çıkma sıklığını ölçen ergen ve yetişkinlere yönelik bir kendini değerlendirme aracıdır. Ölçek 7-noktalı Likert tipte 40 madde içeren iki ayrı formdan oluşur (FOTÖ-A ve FOTÖ-B). Her iki form birbirlerinden bağımsız olarak kullanılabilir. Bu araştırmada seçilen form, FOTÖ-A' dır. Ölçeğin özgün geçerlik çalışmalarına göre, Beck Depresyon Envanteri (BDE) ile Otomatik Düşünceler Ölçeği (ODÖ) arasındaki korelasyon incelenmiştir. FOTÖ 'nün BDE ile olan korelasyonları .30 ile .65 arasında değiştiği gözlemlenmişken, ODÖ ile olan korelasyonları .43 ile .64 arasında bulunmuştur (Savaşır ve Şahin, 1997). Ölçeğin özgün güvenirlik çalışmalarına göre, test-tekrar test güvenirliği .54 ile .84 arasında değişirken, madde-toplam puan korelasyonlarının .20 ile .50 arasında değiştiği, iç tutarlılığın ise .87 ile .92 arasında olduğu hesaplanmıştır (Savaşır ve Şahin, 1997). Türkçe formunun geçerlilik ve güvenirliği Şahin ve Şahin (1992) tarafından yapılmıştır. Uyarlama çalışmalarında ölçekten elde edilen iki yarım test güvenirliği .72, iç tutarlılık .79 ve madde-toplam puan korelasyonlarının ortalaması .34 olarak bulunmuştur. Geçerlik çalışması için, ölçüt geçerliği ve yapı geçerliği hesaplanmıştır. Ölçüt geçerlik çalışmasında FOTÖ-A ile BDE ile korelasyonu .19 olduğu belirtilmiştir. Yapı geçerliği çalışmasında FOTÖ' nin Beck Depresyon Envanterinden yüksek ve düşük puan alan iki uç grubu anlamlı olarak ayırt edebildiği tespit edilmiştir (Savaşır ve Şahin, 1997). Yapı geçerliği çalışmalarında faktör analizi yapılmış ve ölçeğin, mükemmelci tutum, onaylanma ihtiyacı, bağımsız tutum, değişken tutum olmak üzere dört faktörden oluştuğu tespit edilmiştir:

3.3. İşlem

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları Türk Eğitim Vakfı İnanç Türkeş Özel Lisesi'nde görevli psikolog tarafından ders saatleri içinde öğrencilere uygulanmış ve uygulamalar yaklaşık 45 dk sürmüştür. Öğrenciler lekleri kendi başlarına doldurmuşlardır.

3.4. Veri Analizi

Araştırma değişkenlerinin birbirleri ile ilişkilerinin ele alındığı istatistik analizlere geçilmeden önce verilerin dağılımının normallik varsayımlarının test edilmesi amacıyla Kolmogorov-Smirnow testi kullanılmıştır. İnceleme sonucunda ölçekler ve alt boyutlarında veri dağılımının normal olduğu ($p > 0,05$), varyansların homojen dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Bu nedenle ölçeklerle ilgili tüm analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren araştırma verileri, bağımsız örneklem t testi ve Pearson korelasyon katsayısı yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, temel araştırma hipotezlerine ek olarak, verilerin demografik özelliklerle olan ilişkileri, bağımsız örneklem t testi, kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen bulgular $p < 0,05$ ve $p < 0,01$ anlamlılık düzeylerine göre değerlendirilmiştir. Araştırma verilerinin tümü, (Statistical Package for the Social Sciences - SPSS) programının 21.0 sürümü kullanarak değerlendirilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizlere yer verilmiştir. Birinci bölümde üstün yetenekli lise öğrencilerinin demografik verilere göre dağılımları, ikinci bölümde üstün yetenekli lise öğrencilerinin ölçeklerden aldıkları puanlara ilişkin analizlere, üçüncü bölümde üstün yetenekli lise öğrencilerinin ölçeklerden aldıkları puanlar arasındaki ilişkilere yer verilmiştir.

4.1. ÜSTÜN ZEKALI VE YETENEKLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN DEMOGRAFİK VERİLERİNE GÖRE DAĞILIMLARI

Bu bölümde üstün zekalı yetenekli lise öğrencilerinin demografik verilerine ilişkin bulguların ve araştırmada kullanılan ölçek ve alt ölçeklerden alınan puanların değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Araştırmaya katılan üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin cinsiyet ve sınıflarına göre dağılımları Tablo 1’de verilmiştir. Buna göre katılımcıların % 47,9’u kız, % 52,1’i erkek öğrencilerden; % 55,3’ü Lise 1. Sınıf, % 44,7’si Lise son sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır.

Tablo 1. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin Demografik Verilerine Göre Frekans Dağılımları ve Yüzdeleri

	N	%	Toplam	
Kız	45	47,9	94	% 100
Erkek	49	52,1		
Lise 1. Sınıf	52	55,3	94	% 100
Lise Son Sınıf	42	44,7		

4.2. ÜSTÜN ZEKALİ VE YETENEKLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN ÖLÇEKLERDEN ALDIKLARI PUANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu kısımda üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin demografik değişkenlerine göre, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği “Benlik Saygısı” Alt Ölçeğinden, Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğinden ve Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar bağımsız örneklem t testi ile incelenmiştir.

4.2.1. ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ “BENLİK SAYGISI” ALT ÖLÇEĞİNDEN ALINAN PUANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 2’de Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin “Benlik Saygısı” alt ölçeğinden alınan puanlara göre benlik saygısı düzeylerine karşılık gelen ortalama ve standart sapmalara yer verilmiştir. Üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin % 61,7’si yüksek benlik saygısına, % 38,3’ü orta düzeyde benlik saygısı puanı alırken, öğrencilerin hiç birisi düşük benlik saygısı puanı almamıştır.

Tablo 2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği Düzeylerine Göre Frekans Dağılımı, Yüzdeler, Ortalama ve Standart Sapmalar

Benlik Saygısı	N	%	Ort.	ss
Yüksek	58	61,7	0,84	0,490
Orta	36	38,3	2,84	0,768
Düşük	0	0	0	0
Toplam	94	100,0	1,60	1,151

0–1 puan alanların “yüksek”

2–4 puan alanların “orta”

5–6 puan alanların “düşük”

Yüksek benlik saygısına sahip öğrencilerin “benlik saygısı” alt ölçeğinden aldıkları puan ortalaması $\bar{X} = 0,84$ ve orta düzey benlik saygısına sahip öğrencilerin “benlik saygısı” alt ölçeğinden aldıkları puan ortalaması $\bar{X} = 2,84$ bulunmuştur.

Tablo 3. Sınıfa Göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden Alınan Puanlara Uygulanan Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Sınıf	N	Ort.	ss	t	p
Lise 1	52	1,65	1,125	0,447	0,656
Lise Son	42	1,54	1,195		
Toplam	94	1,60	1,151		

Tablo 3’de üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin sınıflarına göre Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği “Benlik Saygısı” alt ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçlarına yer verilmiştir. Sınıfa göre, benlik saygısı alt ölçeğinden alınan puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$t(1-92)=0,447$; $p>0,05$]. Lise 1 ve Lise son sınıf öğrencilerin benlik saygısı düzeyleri arasında anlamlı fark yoktur.

4.2.2. BECK DEPRESYON ENVANTERİNDEN ALINAN PUANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 4’de Beck Depresyon Envanterinden alınan puanlara göre depresyon tanısına karşılık gelen ortalama ve standart sapmalara yer verilmiştir. Üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin % 54,3’ünde depresyon saptanamazken, % 45,7’sinde depresyon saptanmıştır.

Depresyon saptanan üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin Beck Depresyon Envanterinden aldıkları puan ortalaması $\bar{X} = 26,44$ ve depresyon

saptanmayan üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin Beck Depresyon Envanterinden aldıkları puan ortalaması $\bar{X} = 7,18$ bulunmuştur.

Tablo 4. Depresyon Varlığına Göre Frekans Dağılımı, Yüzdeler, Ortalama ve Standart Sapmalar

Depresyon	N	%	Ort.	ss
Depresyon Yok	51	54,3	7,18	4,967
Depresyon Var	43	45,7	26,44	7,579
Toplam	94	100,0	15,9	11,503

Tablo 5. Sınıfa Göre Beck Depresyon Envanterinden Alınan Puanlara Uygulanan Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

Sınıf	N	Ort.	ss	t	p
Lise 1	52	15,58	10,260	-0,385	0,701
Lise Son	42	16,50	12,988		
Toplam	94	15,99	11,503		

Tablo 5’de üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin sınıflarına göre Beck Depresyon Envanterinden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçlarına yer verilmiştir. Sınıfa göre, BDE’den alınan puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır [$t(1-92)=-0,385$; $p>0,05$]. Lise 1. Sınıftaki öğrenciler ve Lise Son Sınıftaki öğrencilerin depresyon puanları arasında anlamlı fark yoktur.

4.2.3. FONKSİYONEL OLMAYAN TUTUMLAR ÖLÇEĞİNDEN ALINAN PUANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tablo 6’da üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerinin sınıflarına göre Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği toplam puan ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlara ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçlarına yer verilmiştir. Sınıflara göre, FOTÖ’den alınan puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Lise 1. sınıftaki öğrenciler ve Lise son sınıftaki öğrencilerin fonksiyonel olmayan tutumları arasında anlamlı fark yoktur.

Tablo 6. Sınıfa Göre Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği Toplam ve Alt Ölçek Puanlarına Uygulanan Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları

FOTÖ	Sınıf	N	Ort.	ss	t	p
Toplam	Lise 1	52	184,48	32,013	1,228	0,223
	Lise Son	42	174,52	46,390		
	Toplam	94	180,03	39,186		
Mükemmeliyetçi Tutum Alt Ölçeği	Lise 1	52	83,40	18,413	1,803	0,075
	Lise Son	42	75,64	23,318		
	Toplam	94	79,94	20,992		
Onaylanma İhtiyacı Alt Ölçeği	Lise 1	52	44,92	11,695	0,247	0,805
	Lise Son	42	44,24	15,183		
	Toplam	94	44,62	13,295		
Bağımsız Tutum Alt Ölçeği	Lise 1	52	30,15	7,640	0,557	0,579
	Lise Son	42	29,26	7,815		
	Toplam	94	29,76	7,699		
Değişken Tutum Alt Ölçeği	Lise 1	52	21,73	4,859	0,124	0,902
	Lise Son	42	21,60	5,738		
	Toplam	94	21,67	5,241		

Tablo 7’de üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin baskın fonksiyonel olmayan tutumlarına ilişkin frekans dağılımları ve yüzdeleri verilmiştir. Hem lise 1. sınıf hem de lise son sınıfta okuyan ergenlerin mükemmeliyetçi tutumlarının (%34) hem de bağımsız tutumlarının (%39,4) daha baskın olduğu gözlenmiştir.

Tablo 7. Üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin baskın fonksiyonel olmayan tutumlarına göre frekans dağılımları ve yüzdeleri

Baskın Tutum		Lise 1. Sınıf	Lise Son Sınıf	Toplam
Mükemmeliyetçi	N	18	14	32
	%	34.6	33.3	34.0
Onaylanma	N	4	3	7
	%	7.7	7.1	7.4
Bağımsız	N	19	18	37
	%	36.5	42.9	39.4
Değişken	N	11	7	18
	%	21.2	16.7	19.1
Toplam	N	52	42	94
	%	100.0	100.0	100.0

4.3. ÜSTÜN ZEKALI VE YETENEKLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNİN BENLİK SAYGISI, FONKSİYONEL OLMAYAN TUTUMLARI VE DEPRESYON DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Bu kısımda, üstün zekalı ve yetenekli lise öğrencilerin fonksiyonel olmayan tutumları ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı analizi kullanılarak incelenmiştir.

Tablo 8. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin FOTÖ ve BDE Puanları İçin Korelasyon Matrisi

n=94	FOTÖ TOPLAM		Mükemmeliyetçi Tutum		Onaylanma İhtiyacı		Bağımsız Tutum		Değişken Tutum	
	r	p	r	p	r	p	r	p	r	P
BDE	-,266**	,009	-,206	,047	-,244*	,018	-,227*	,028	-,240*	,020

** p<0.01

* p<0.05

Tablo 8’de Üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğinden toplam ve alt ölçek puanları ile Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon değerleri yer almaktadır.

Üstün zekalı ve yetenekli gençlerin BDE puanları ile FOTÖ toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -,266$; $p < 0.01$). Aynı şekilde BDE ile FOTÖ alt ölçeği “Onaylanma İhtiyacı” puanları arasında negatif yönde anlamlı ($r = -,244$; $p < 0.05$), BDE ile FOTÖ alt ölçeği “Bağımsız Tutum” puanları arasında negatif yönde anlamlı ($r = -,227$; $p < 0.05$), BDE ile FOTÖ alt ölçeği “Değişken Tutum” puanları arasında negatif yönde anlamlı ($r = -,240$; $p < 0.05$) ilişki bulunmuştur.

Tablo 9’da Üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeğinden toplam ve alt ölçek puanları ile Benlik Saygısı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon değerleri yer almaktadır.

Üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Benlik Saygısı puanları ile Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği “Değişken Tutum” alt ölçeği toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -,245$; $p < 0.05$). FOTÖ toplam ve diğer alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile Benlik Saygısı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyon düzeyleri anlamlılık değerine ($p < 0.01$ ve $p < 0.05$) ulaşamamıştır.

Tablo 9. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin FOTÖ ve Benlik Saygısı Puanları İçin Korelasyon Matrisi

n=94	FOTÖ TOPLAM		Mükemmeliyetçi Tutum		Onaylanma İhtiyacı		Bağımsız Tutum		Değişken Tutum	
	r	p	r	p	R	p	r	p	r	P
Benlik Saygısı	-,200	,053	-,128	,219	-,165	,112	-,192	,064	-,245*	,017

* p<0.05

Tablo 10’da Üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Beck Depresyon Ölçeği ve Benlik Saygısı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon değerleri yer almaktadır.

Üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Benlik Saygısı puanları ile Beck Depresyon Ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r= ,599$; $p<0.01$).

Tablo 10. Üstün zekalı ve yetenekli Lise Öğrencilerinin BDE ve Benlik Saygısı Puanları İçin Korelasyon Matrisi

n=94	BDE	
	r	p
Benlik Saygısı	,599**	,000

** p<0.01

Tablo 11’de lise 1.sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği toplam ve alt ölçek puanları ile Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon değerleri yer almaktadır. Lise 1.sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin FOTÖ ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile BDE

aldıkları puanlar arasındaki korelasyon düzeyleri anlamlılık değerine ($p<0.01$ ve $p<0.05$) ulaşamamıştır.

Tablo 11. Lise 1. Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin FOTÖ ve BDE Puanları İçin Korelasyon Matrisi

n=52	FOTÖ TOPLAM		Mükemmeliyetçi Tutum		Onaylanma İhtiyacı		Bağımsız Tutum		Değişken Tutum	
	r	p	r	p	R	p	r	p	r	P
BDE	-,033	,815	,008	,956	-,047	,741	-,003	,982	-,136	,336

** $p<0.01$

* $p<0.05$

Tablo 12’de lise 1.sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği toplam ve alt ölçek puanları ile Benlik Saygısı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon değerleri yer almaktadır. Lise 1.sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin FOTÖ ve alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ile Benlik saygısı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki korelasyon düzeyleri anlamlılık değerine ($p<0.01$ ve $p<0.05$) ulaşamamıştır.

Tablo 12. Lise 1. Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin FOTÖ ve Benlik Saygısı Puanları İçin Korelasyon Matrisi

n=52	FOTÖ TOPLAM		Mükemmeliyetçi Tutum		Onaylanma İhtiyacı		Bağımsız Tutum		Değişken Tutum	
	r	p	r	p	R	p	r	p	r	P
Benlik Saygısı	-,048	,734	,006	,964	-,019	,896	,000	,996	-,167	,238

** $p<0.01$

* $p<0.05$

Tablo 13’de Lise 1. Sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Beck Depresyon Ölçeği ve Benlik Saygısı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon değerleri yer almaktadır.

Lise 1. Sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Benlik Saygısı puanları ile Beck Depresyon Ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = ,538$; $p < 0.01$).

Tablo 13. Lise 1. Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin BDE ve Benlik Saygısı Puanları İçin Korelasyon Matrisi

n=52	BDE	
	r	p
Benlik Saygısı	,538**	,000

** p<0.01

Tablo 14’te lise son sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği toplam ve alt ölçek puanları ile Beck Depresyon Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon değerleri yer almaktadır.

Tablo 14. Lise Son Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin FOTÖ ve BDE Puanları İçin Korelasyon Matrisi

n=42	FOTÖ TOPLAM		Mükemmeliyetçi Tutum		Onaylanma İhtiyacı		Bağımsız Tutum		Değişken Tutum	
	r	p	r	p	R	p	r	p	r	P
BDE	-,421**	,005	-,365*	,018	-,392*	,010	-,440**	,004	-,326*	,035

** p<0.01

* p<0.05

Lise son sınıf üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin BDE puanları ile FOTÖ toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.421$; $p < 0.01$). Aynı şekilde BDE ile FOTÖ alt ölçeği “Mükemmeliyetçi Tutum” puanları arasında negatif yönde anlamlı ($r = -.365$; $p < 0.05$), BDE ile FOTÖ alt ölçeği “Onaylanma İhtiyacı” puanları arasında negatif yönde anlamlı ($r = -.392$; $p < 0.05$), BDE ile FOTÖ alt ölçeği “Bağımsız Tutum” puanları arasında negatif yönde anlamlı ($r = -.440$; $p < 0.01$), BDE ile FOTÖ alt ölçeği “Değişken Tutum” puanları arasında negatif yönde anlamlı ($r = -.326$; $p < 0.05$) ilişki bulunmuştur.

Tablo 15’de lise son sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Ölçeği toplam ve alt ölçek puanları ile Benlik Saygısı Alt Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon değerleri yer almaktadır.

Tablo 15. Lise Son Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin FOTÖ ve Benlik Saygısı Puanları İçin Korelasyon Matrisi

n=42	FOTÖ TOPLAM		Mükemmeliyetçi Tutum		Onaylanma İhtiyacı		Bağımsız Tutum		Değişken Tutum	
	r	p	r	p	R	p	r	p	r	P
Benlik Saygısı	-,342*	,027	-,275	,079	-,302	,052	-,418**	,006	-,326*	,035

** $p < 0.01$

* $p < 0.05$

Lise son sınıf üstün zekalı ve yetenekli öğrencilerin Benlik Saygısı puanları ile FOTÖ toplam puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r = -.342$; $p < 0.05$). Aynı şekilde Benlik saygısı alt ölçeği ile FOTÖ alt ölçeği “Bağımsız Tutum” puanları arasında negatif yönde anlamlı ($r = -.418$; $p < 0.01$), Benlik Saygısı alt ölçeği ile FOTÖ alt ölçeği “Değişken Tutum” puanları arasında negatif yönde anlamlı ($r = -.326$; $p < 0.05$) ilişki bulunmuştur.

Tablo 16’da Lise Son Sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Beck Depresyon Ölçeği ve Benlik Saygısı alt ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki Pearson korelasyon değerleri yer almaktadır.

Tablo 16. Lise Son Sınıf Üstün zekalı ve yetenekli Gençlerin Benlik Saygısı ve BDE Puanları İçin Korelasyon Matrisi

n=42	BDE	
	r	p
Benlik Saygısı	,665**	,000

** p<0.01

* p<0.05

Lise Son Sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin Benlik Saygısı puanları ile Beck Depresyon Ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r= ,665$; $p<0.01$).

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

5. 1. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmanın amaçlarına uygun olarak toplanan verilere uygulanan istatistik analizler sonucunda elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Çalışmada lise birinci sınıf ve lise son sınıf üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin benlik saygısı düzeyleri, depresyon düzeyleri ve fonksiyonel olmayan tutumları ve alt boyutları arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Lise birinci sınıf ve son sınıf ergenler yaşları açısından birbirlerine oldukça yakın gruplardır. Özkan (1994) benlik saygısını etkileyen çeşitli etmenleri araştırdığı çalışmasında yaş ve benlik saygısı arasında ilişki olmadığını ortaya koymuştur. Ergenlerin diğer gruplarla karşılaştırıldığı çalışmalarda bu yaş grubu ergenler genellikle aynı grupta yer almaktadır (örn. Duy, 2003). Diğer yandan üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin benlik saygısı düzeylerine bakıldığında hiç birinin düşük benlik saygısı düzeyinde yer almadığı ve %61,7'sinin yüksek benlik saygısına sahip olduğu, %45,7'sinde depresyon düzeyinin yüksek olduğu görülmüştür. Ergenlerin baskın fonksiyonel olmayan tutumlarına bakıldığında ise mükemmeliyetçi (%34) ve bağımsız tutumlarının (%39,4) daha baskın olduğu gözlenmiştir. Leana-Taşcılar ve arkadaşları (2014) üstün zekalı ve yetenekli ergenlerde mükemmeliyetçiliği değerlendirdikleri çalışmalarında, mükemmeliyetçiliğin tüm alt boyutlarında çok yüksek puanlar aldıklarını bildirmişlerdir. Lise birinci sınıfların ve son sınıfların depresyon, benlik saygısı ve fonksiyonel olmayan tutumları arasında fark bulunmaması beklenen bir sonuç olup, genel olarak ortalamalar arasındaki ilişkiler değerlendirildiğinde, bu ergenlerin depresyon düzeylerinin yüksek, fonksiyonel olmayan tutumlarının düşük ancak mükemmeliyetçi ve bağımsız tutumlarının depresyonla ters yönde olsa da diğer tutumlarına göre yüksek olduğu, diğer yandan benlik saygılarının da yüksek olduğu gözlenmiştir.

Lise birinci sınıf üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin BDE puanları ile FOTÖ ve alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Bu bulgu literatürdeki bulguları desteklememektedir. Diğer yandan lise son sınıf üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin BDE puanları ile FOTÖ ve alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ancak depresyon düzeyinin fonksiyonel olmayan tutumların

artışıyla doğru orantılı olduğu literatürde defalarca ortaya konmuştur. Freeman et al. (1990) çarpıtılmış ve işlevselliği bulunmayan otomatik düşüncelerin psikopatolojinin gelişiminde önemli bir rol üstlendiğini ortaya koymuşlardır. Savaşır ve Batur (2003) depresyondaki kimselerin bilişsel hataları yaygın biçimde yaptıklarını bildirmişlerdir. Beck (1967), insanların özellikle depresyundayken bilgiyi işlevsel olmayan biçimde işlediklerini, bilişsel çarpıtmalar yaptıklarını ortaya koymuştur. Lise birinci sınıflarda iki değişken arasında ilişki yokken lise son sınıflarda bu ilişkinin ters yönde oluşu ilgi çekicidir. Depresyon düzeyindeki artışın fonksiyonel olmayan tutumlardaki azalmayla ilişkili olduğunun söylenebilmesi şimdiki literatürün ortaya koyduğu kanıtlara bakıldığında mümkün görünmemekle beraber, bu sonuç katılımcıların üstün zekalı ve yetenekli ergenler olmasıyla açıklanabilir. Üstün zekalı ergenlerin normal gruplarla yapılan herhangi bir akademik çalışmada sıkıldıkları, uyum sağlamada zorlandıklarına ilişkin çok sayıda araştırma yapılmıştır (örn. Bets ve Neihart 1988). Çalışmaya katılan ergenlerin ölçekleri doldurmaktan sıkılmaları mümkün olabilir. Diğer yandan üstün zekalı ve yetenekli ergenler duygularını ifade etmede oldukça zorlanabilmektedirler (Bets ve Neihart, 1988). Ergenlerin duygularını ifade etmede yaşadıkları zorlanmanın fonksiyonel olmayan tutumlarını değerlendirmede de zorlanmalarına dahası normalde iç görü sahibi olmaları beklenirken (Piirto, 1999) sorular karşısında farklı tepkiler vermiş oldukları söylenebilir.

Lise birinci sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin FOTÖ ve alt boyutlarından aldıkları puanlarla düşük benlik saygısı puanları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Diğer yandan lise son sınıf üstün zekalı ve yetenekli gençlerin düşük benlik saygısı puanları ile FOTÖ ve bazı alt boyutlarından aldıkları puanlarla arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ancak Fennel (1999) benlik saygısının kişinin kendisi hakkında edindiği düşüncelerin olumlu ya da olumsuz olmasına göre değişeceğini ve kişinin düşünce ve davranışlarını etkileyeceğini bildirmiştir. Fennel'e (1999) göre benlik saygısı düşük olan kimseler kendilerinden ve yeteneklerinden kuşku duyabilir ve beklentileri de gerçekçi olmayabilir. Diğer yandan araştırmaya katılan üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin FOTÖ'de yer alan ifadeleri samimi şekilde yanıtlamamış olabilecekleri, hem ergenlik döneminde olmaları hem de üstün zekalı ve yetenekli ve zeki çocuklar olmaları nedeniyle ifadelerin kendilerinde yarattığı duygulardan rahatsız hissetmiş olabilecekleri (Bets ve Neihart, 1988; Piirto, 1999) düşünülebilir. Daha önce

de belirtildiği gibi katılımcıların tamamına bakıldığında %45,7'sinde depresyon düzeylerin oldukça yüksek olduğu, bunun FOTÖ ifadelerini değerlendirmelerini zorlaştırmış olabileceği söylenebilir. Ayrıca Piaget (1972) ergenlerin fonksiyonel olmayan tutumlarının gelişim süreçlerinin bir parçası olduğunu ileri sürmüştür. Fonksiyonel olmayan tutumları irrasyonel düşünceler olarak adlandıran Piaget'e göre çocukların bu düşünceleri gelişimsel olarak normal kabul edilmelidir.

Lise birinci sınıf ve son sınıf üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin düşük benlik saygısı arttıkça depresyon düzeyleri de artmaktadır. Benzer olarak Fennel (1997) düşük benlik saygısının depresyonun temelini oluşturduğunu, Beck (1967) ise düşük benlik saygısının depresyonda ayırt edici olduğunu bildirmiştir. Çuhadaroğlu (1986) ergenlerde benlik saygısı ve depresyon arasında ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Adler (2003) benlik saygısının aşağılık duygusundan üstünlük duygusuna geçişi temsil ettiğini, benlik saygısının gelişiminde ise kişinin bedeninde, sağlığında, aile içi durumundaki ve sosyal ilişkilerindeki eksikliklerin etkisinden bahseder. Bu etkilerin bir onaylanma aracı olarak benlik saygısını belirleyebileceğini ileri sürer. Savaşır ve Batur (2003) depresyondaki bilişsel hatalar nedeniyle kişinin kendisini olumsuz algılamasının sürengelik kazandığını bildirmişlerdir. İnsanlar yeterince kanıt olmaksızın olaylardan ya da durumlardan keyfi çıkarsamalar yaparak, sadece olumsuz yönlerine odaklanarak, kendisi ile ilgili olmayan olayları kendisi ile ilgiliymiş gibi değerlendirerek ve olumsuz sonuçlardan sorumlu olduğunu düşünerek, bir tek olaydan genel sonuçlar çıkararak, ya hep ya hiç biçiminde yaşantılarını uçlarda değerlendirerek, başarılarını değersizleştirerek ve başarısızlıkların abartarak, kanıta dayalı olmayan diğerlerinin olumsuz yaklaştığını düşünerek, gelecekle ilgili olumsuz tahminlerde bulunup bunları gerçekmiş gibi algılayarak bilişsel hatalar yaparlar.

Genel olarak bulgular ele alındığında, benlik saygısı düzeyleri yüksek olan üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin depresyon düzeyleri artarken fonksiyonel olmayan tutumlarının azaldığı, ancak bunun onaylanma ihtiyacı, bağımsız tutum ve değişken tutum açısından anlamlı olduğu, mükemmeliyetçi tutum açısından ilişki bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu ergenlerin depresyon düzeyleri artarken benlik saygıları da düşmektedir. Benlik saygısı ve fonksiyonel olmayan tutumlar arasında ise anlamlı ilişki tespit edilememiştir. Porter (1999) üstün zekalı ve yetenekli çocukların benlik

saygılarının erken geliştiğini ve diğer çocuklardan farklı olduklarını bu sayede anladıklarını bildirmiştir. Davis ve Rimm (1998) üstün zekalı ve yetenekli çocukların diğer çocuklardan farklı olduklarını anlamalarının kendilerinde bir yanlışlığın olduğunu düşünmelerine yol açabildiğini ileri sürmüşlerdir. Dolayısıyla bu çocuklar yetenekli oldukları alanlar söz konusu olduğunda kendilerine güven duysalar da diğer beceriler açısından güven eksikliği hissedebilmektedirler. Üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin depresyon düzeylerinin yüksek olmasına rağmen bilişsel çarpıtmalarındaki düşüş, uyumlu mükemmeliyetçi olup olmadıklarına göre değişiyor olabilir. Rice, Ashby ve Slaney (1998), mükemmeliyetçiliği, uyumlu ve uyumsuz olmak üzere gruba ayırmışlardır. Uyumlu mükemmeliyetçilerin ulaşmayı amaçladıkları yüksek standartları bulunmaktadır. Bu kişiler amaçlarına ulaşmak için belirli bir plan çerçevesinde çalışmaktadırlar ve motivasyonları ve başarı oranları genellikle yüksek olmaktadır. Tüm bunlara bağlı olarak da olumlu bir benlik algısına sahiptirler. Uyumsuz mükemmeliyetçiler ise kendilerine ulaşamayacakları yüksek standartlar ve hedefler belirlemektedirler. Bu kişiler hedeflerine ulaşma konusunda endişe duymakta ve çalışmalarını ertelemektedirler ve kaygı düzeyleri ve depresyona girme riskleri yüksek ve benlik algıları da genellikle olumsuzdur. Rice, Ashby ve Slaney (1998) açısından değerlendirildiğinde şimdiki çalışmada da ergenlerin yüksek benlik saygısına sahip ve uyumlu mükemmeliyetçi olabilecekleri, diğer yandan depresyon düzeylerindeki artışın da başka değişkenlerle ilişkisi olabileceği söylenebilir. Bilişsel çarpıtmanın olmadığı depresyon, literatüre bakıldığında beklenmedik bir durumdur ancak bu ergenlerin özellikle hangi başa çıkma yollarını kullandıkları, çocukluk çağı travmalarının, uyumsuz başa çıkma stillerinin ve duygusal yoksunluklarının bulunup bulunmadığının araştırılması önemlidir. Bulgular ayrıca bu ergenlerin şişirilmiş benlik saygılarına bağlı olarak, bilişsel çarpıtmalarına ilişkin iç görüden yoksun olabileceklerine ancak geçekte yoğun depresif duygularının bulunduğuna işaret ediyor olabilir. Dolayısıyla bu çocuklarda uyum bozucu başa çıkma stillerinin şema terapi (Rafaeli, Bernstein and Young, 2011) açısından bakıldığında kaçınmacı ya da aşırı telafi biçiminde ortaya çıkıyor olabileceği düşünülebilir. Bu çocuklar kusurluluk, başarısızlık ve yüksek standartlar şemalarını aktive edebilecek durumlardan kaçınıyor ya da derin değersizlik hislerini, kusurluluklarını ölçeklerde sorulan sorulara rastgele yanıtlar vererek kendilerini yukarı taşıyabilecekleri agresif tepkilerle gösteriyor olabilecekleri

düşünülebilir. Aşırı telafi biçimindeki başa çıkma tepkileri narsistik kişilik özellikleriyle yakından ilgili olduğundan ve narsistik özellikler de çoğunlukla, kendi egosal ihtiyaçlarını tatmin etmek amacıyla çocuğunu kullanan ancak çocuğunun temel duygusal ihtiyaçlarını ihmal eden ebeveynler tarafından yetiştirilmeyle ilgili olduğundan, bu ergenler temeldeki boşluk, yalnızlık ve aşağılık duygularını aşırı telafi ederek büyümekle bir benlik geliştirmiş olabilirler.

5.2. KISITLILIKLAR

Bu çalışmada sadece üstün zekalı ve yetenekli ergenlerle çalışılmış olup veriler tek okuldan toplanmış, ayrıca normal zeka ve yeteneğe sahip karşılaştırma grubu çalışmaya dahil edilmemiştir. Her ne kadar veriler normal dağılım gösterse de çalışmanın daha büyük grupla da yapılması uygun olacaktır. İkinci olarak veriler toplanırken çalışmanın yapıldığı okulda araştırmacının uygulamaları kendisinin yapmasına izin verilmemiş, yerine okulda görevli psikolog tarafından uygulanması talep edilmiştir. Bu da öğrenciler ve okulda görevli psikolog arasındaki ilişkinin ölçeklerden alınan puanlara etki edebileceğini düşündürmektedir. Okul yönetimi tarafından görevlendirilen psikologun, özellikle disiplin soruşturmalarında psikologa da gönderilmenin ceza olarak algılanabildiği düşünüldüğünde çocuklar tarafından otorite olarak algılanması beklenebilir.

5.3. SONUÇ

Bu araştırmada üstün zekalı ve yetenekli ergenlerin depresyon düzeyleri, fonksiyonel olmayan tutumları ve benlik saygıları arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ergenlerin fonksiyonel olmayan tutumları ile ilgili bulgular literatürle uyumsuz, dolayısıyla bu değişkenin diğer değişkenler olan benlik saygısı ve depresyon düzeyi ile ilişkisi beklenen sonuçları vermemiştir. Diğer yandan benlik saygısı ve depresyon arasındaki ilişki beklendiği gibidir. Piaget'in (1972) ergenlerin fonksiyonel olmayan tutumlarının gelişim süreçlerinin bir parçası olduğuna ilişkin vurgusu dikkate alınacak olursa ergenlik dönemine özgü depresyon ve benlik saygısı ilişkisi bulunmayan

fonksiyonel olmayan tutumlara ilişkin çalışmalar yapılması oldukça önemli görünmektedir. Özellikle üstün zekalı ve yetenekli ve zeki ergenlerin normal popülasyona göre geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış psikolojik değerlendirme araçları kullanılarak duygu durumlarının ve bilişsel süreçlerinin değerlendirilmesi sağlıklı olmayabilir. Dolayısıyla başka çalışmalarla üstün zekalı ve yetenekli ergenler için yeni değerlendirme araçlarının geliştirilmesi ya da hali hazırdaki araçların üstün zekalı ve yetenekli ergen normlarının belirlenmesi önerilebilir. Diğer yandan örneklemin normal dağılım göstermesi nedeniyle popülasyonu yansıtır olabileceği düşünüldüğünde, bilişsel çarpıtma ve depresyon arasındaki beklenmedik ilişkide aracı değişken olarak çocukluk çağı travmaları, şemalar, uyumsuz başa çıkma tepkileri ve kişilik özelliklerinin de araştırılması ve normal kontrollerle karşılaştırılması uygun görünmektedir.

6. KAYNAKÇA

- Adler, A. (2003). İnsan doğasını anlamak. (D. Başkaya, Çev.). İzmir: İlyas Matbaası
- Arıca, O. T. (1999). Grupla psikolojik danışma yoluyla benlik saygısı ve mesleki benlik saygısının geliştirilmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ataman, A. (2004). Üstün Yetenekli/Zekalı Çocuk İle Yaşamak. Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı. Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Bacanlı, H. (2004). Sosyal ilişkilerde benlik (kendini ayarlama psikolojisi). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Bakır, B. (2015). Üstün Zekalı Olan ve Üstün Zekalı Olmayan Öğrencilerin Benlik Algısı ve Ebeveynlerinin Çocuk Yetiştirme Stilleri Üzerine Bir Yapısal Eşitlik Modellemesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Mersin.
- Beck, A. T. (1967). Depression: Clinical Experimental And Theoretical Aspects. New York: Hoeber Medical Division.
- Beck, A. T. (1976). Cognitive therapy and the emotional disorders. New York: Penguin Inc.
- Beck, A. T. (1987). Cognitive models of depression. Journal of Cognitive Psychotherapy, 1, 2-27.
- Beck, J. S. (2001). Bilişsel terapi: Temel ilkeler ve ötesi. (Çev. N. Hisli Şahin). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları. (Orjinal eserin yayım tarihi 1995)

- Berndt, D. J. (1982). Depression and Self-Actualization in Gifted Adolescents. *Journal of Clinical Psychology*, 38, (1) 142-150.
- Bernstein, D. A., Clarke-Stewart, A., Penner, L .A., Roy, E., Wickens, C.D. (2000). *Psychology*, 5th edition, Houghton Mifflin Company, Boston, New York. Biaggio, M.K. (1989), "Sex Differences in Behavioral Reactions to Provocation of Anger". *Psychological Reports*, 64, 23-26.
- Bets, G. & Neihart, M. (1988). Profiles of the gifted. *Gifted Child Quarterly*. 32, 248-253.
- Boxtel H.W., Mönks, F. J. (1992). General, Social and Academic Self-Concepts of Gifted Adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 21 (2) 169-186.
- Bush, S. I., Ballard, M.E., Fromouw, W. (1995). Attributional Style, Depressive Features and Self-esteem: Adult Children of Alcoholic and Nonalcoholic Parents. *Journal of Youth and Adolescence*, 24, S.2, 177-185.
- Cartledge, G., Milburn, J.F. (1995). *Teaching Social Skills to Children and Youth: Innovative Approaches*. Boston, MA, Allyn ve Bacon.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: Freeman.
- Cutts, N. E., ve Moseley, N. (2001). *Üstün Zekâlı ve Yetenekli Çocukların Eğitimi: Ulusun En Büyük Kaynaklarından Birinin Harcanması Nasıl Önlenir? (Çev. İ. Ersevîm) İstanbul: Özgür Yayınları. (Eserin orijinali 2001 yılında yayınlandı).*
- Çağlar, D. (2004). *Üstün Zekalı Çocukların Özellikleri. "Üstün Yetenekli Çocuklar El Kitabı". Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.*

- Çuhadaroğlu, F. (1986). *Adolesanlarda Benlik Saygısı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi
- Davashlgil, Ü. (2004). *Üstün Zekâlı Çocukların Eğitimi*. R. Şirin, A. Kulaksızoğlu ve A. E. Bilgili (Editörler), *Üstün Yetenekli Çocuklar: Seçilmiş Makaleler Kitabı*, (ss. 233 – 241). İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları: 63, I. Türkiye Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Yayın Dizisi:1.
- Davis, G. A., Rimm, S. B. (1998). *Education of the gifted and talented*. Allyn and Bacon, Boston, MA.
- Demirbaş, E. (2009). *Lise Öğrencilerinin Utangaçlık ve Benlik Saygılarının Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Demoulin, D. F. (1999). *A Personalized Development of Self-Concept for Beginning Readers*. *Education*, 120, (1) 14-18.
- Duy, B. (2003). *Bilişsel Davranışçı Yaklaşımına Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Yalnızlık ve Fonksiyonel Olmayan Tutumlar Üzerine Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eccless, J.S., Midgley, C., Wigfield, A. Buchanan, C. M. , Reuman, D., Flanagan, C., Maclver, D. (1993). *Development During Adolescence, The Impact of Stage Environment Fit on Young Adolescents' Experiences in Schools and in Families*. *American Psychologist*, 48, 90-101.
- Ekşi, A. (1999). *Adölesans Döneminde Uyum ve Davranış Sorunları*. (A. Ekşi Eds). *Ben Hasta Değilim*. Nobel Tıp Kitabevi. 149-154.
- Erim, B. (2001). *Yetiştirme yurtlarında ve aileleri yanında yaşayan ergenlerin benlik saygısı, depresyon ve yalnızlık düzeyleri ile sosyal destek*

sistemleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eryüksel, G. N., Akün, E. (2003). Depresyonu Olan Ergenler ile Ana-Babalarının Aile İlişkilerinin ve Bilişsel Çarpıtmalarının İncelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18, (51), 59-73.

Feldhusen, J. F. (1986). A conception of giftedness, in Slernberg, R. J., and Davidson, J. E. (eds.), *Conceptions of Giftedness*. Cambridge University Press, Cambridge.

Feldhusen, J. F., and Kolloff, M. B. (1981). Me: A self-concept scale for gifted students. *Percept. Motor Skills* 53: 319-323.

Fennell, M. J. V. (1997). Low self-esteem: a cognitive perspective. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 25, 1-25.

Fennell, M. J. V. (1999). *Overcoming low self-esteem*. London: Constable and Robinson Ltd.

Freeman, A., Pretzer, J. , Fleming, B. & Simon, K. (1990). *Clinical applications of cognitive therapy*. New York: Plenum Press.

Gardner, H. (1993). *Multiple Intelligences: The Theory in Practice*. New York: Basic Books.

Garzarelli, P., Everhart, B., Lester, D. (1993). Self- Concept and Academic Performance in Gifted and Academically Weak Students. *Adolescence*, 28, 233-237.

Geçtan, E. (1993). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

Greenberg, J., Pyszczynski, T., Solomon, S., Pinel, E., Simon, L., & Jordan, K. (1993). Effects of self-esteem on vulnerability-denying defensive distortions: further evidence of an anxiety-buffering function of

selfesteem. Journal Of Experimental Social Psychology, 29, 229-251.

Hallahan, D. P, Kauffman, J. M. (2006). Exceptional Learners. Introduction to Special Education. 10. Baskı. Pearson Education, Inc.

Hamamcı, Z. (2002). Bilişsel Davranışçı Yaklaşımla Bütünleştirilmiş Psikodrama Uygulamasının Kişilerarası İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar ve Temel İnançlar Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Harter, S. (1993). Causes and consequences of low self-esteem in children and adolescents. Self-Esteem: The Puzzle of Self Regard (Roy F. Baumeister Ed). Plenum Press, New York.

İnanç, B. Y., Bilgin, M., Atıcı, M. K. (2005). Gelişim Psikolojisi: Çocuk ve Ergen Gelişimi, Adana Nobel Kitabevi.

Kashdan, T. B., Herbert, J. D. (2001). Social anxiety disorder in childhood and adolescence: Current status and future directions. Clinical Child and Family Psychology Review 4(1), 37-61.

Kline, B. E. ve Short, E. B. (1991) Changes in Emotional Resilience: Gifted Adolescent Females. Roeper Review; 13(3): 118-121.

Köknel, Ö. (1999). Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, 15.basım. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Kulaksızoğlu, A. (2002). Ergenlik Psikolojisi, 4. Basım. Remzi Kitabevi, İstanbul

Kuzgun, Y. (2002). İlköğretimde rehberlik. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Leana-Taşçılar, M. Z., Özyaprak, M., Güçyeter, Ş., Kanlı, E., Camcı-Erdoğan, S. (2014). Üstün Zekalı ve Yetenekli Çocuklarda

Mükemmeliyetçiliğin Değerlendirilmesi. Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi, 11-1 (21) 31-45.

Leary, M. A., Schreindorfer, L. S., Haupt, A. L. (1995). The Role of Self-Esteem in Emotional and Behavioural Problems: Why is Low Self-Esteem Disfunctional?" Journal of Social and Clinical Psychology, 14(32), 297-314.

López, V. ve Sotillo, M. (2009). Giftedness and Social Adjustment: Evidence Supporting the Resilience Approach in Spanish-Speaking Children and Adolescents. High Ability Studies; 20 (1): 39–53.

McClellan, E. (1985). Defining Giftedness. [Online] Retrieved on 24.03.2016 at URL: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED262519.pdf>.

Metin, N. (1999). Üstün Yetenekli Çocuklar, Ankara, Özsama Matbaacılık.

Naglieri, J. A. (2001). Understanding Intelligence: Giftedness and Creativity Using the PASS Theory. Roeper, Review, 23 (3). 151-161.

Özkan, İ. (1994). Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler. Düşünen Adam, 7, (3) 4-9

Öztütüncü, F. (1996). Liseli ergenlerdeki irrasyonel / olumsuz otomatik düşüncelerin ana baba tutumları ve aile içi ilişkiler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Page, A. (2006). Three Models for Understanding Gifted Education. KAIRARANGA, 7 (2), 11-15

Piirto, J. (1999). Talented children and adults; their development and education. 2nd. Ed. Ohio: Merrill Prentice Hall.

Porter, L. (1999). Gifted Young Children. Buckingham, Open University Press.

Rafaeli, E., Bernstein, D. P., Young, J. E. (2011). Schema Therapy. Roudledge, UK, USA, Canada

- Renzulli, J. S. (1986). The Three-Ring Definition of Giftedness: A Developmental Model for Promoting Creative Productivity. In R. J. Sternberg ve J. E. Davidson (Eds.), *Conceptions of Giftedness*. New York: Cambridge University Press.
- Renzulli, J. S. (2002). A practical system for identifying gifted and talented students. In Renzulli, J. S., Smith, L. H., White, A. I., Callahan, C. M., Hartman, R. K., & Westberg, K. L.. *Scales for rating the behavioral characteristics of superior students: Revised edition. Technical and Administration Manual*. (pp 46-54).
- Roeper, A. (1982). How the Gifted Cope with Their Emotions. *Roeper Review*; 5, 21-24.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Rosenberg, M. (1989). *Society and the adolescent self-image*. Revised edition. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Savaşır, I., Batur, S. (2003). Depresyonun Bilişsel Davranışçı Tedavisi. I. Savaşır, G. Soygüt, E. Kabakçı (Eds.) *Bilişsel Davranışçı Terapiler*. Ankara. Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Seeley, K. (2003). High risk gifted learners. (pp. 444-452). In N. Colangelo & G. Davis (Eds), *Handbook of Gifted Education* Boston: Allyn and Bacon.
- Silverman, L. (1998). Personality and learning styles in gifted children. In J. Van Tassel-Baska (Ed.), *Excellence in educating gifted and talented learners* (3rd ed.). Denver CO. Love Publishing.
- Sousa, D. A. (2003). *How the Gifted Brain Learns*. California: Corwin Pres.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (F. Çok vd, Çev.) İstanbul İmge Yayınevi.

- Sternberg, R. J. (1999). A Triarchic Approach to the Understanding and Assessment of Intelligence in Multicultural Populations. *Journal of School Psychology, 37*, 145-159.
- Sternberg, R. J. (2003). *Wisdom, Intelligence and Creativity Synthesized*. New York: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J. (2005). Dr. Jekyll Meets Mr. Hyde: Two Faces of Research on Intelligence and Cognition. *Intelligence ve Cognition Chapter 6* Retrieved.
- Strip, C. A. (2000). *Helping Gifted Children Soar: A Practical Guide for Parents and Teachers*. Great Potential Pres, Inc.
- Tannenbaum, A. J. (2002). Giftedness: The Instrument for good and evil. (K. A. Heller, F. J. Monks, R. J. Sternberg, R. F. Subotnik Ed.). *International Handbook of Giftedness and Talent*. 447-465. New York: Elsevier.
- Tesser, A. (2002). Constructing a niche for the self: A bio-social, PDP approach to understanding lives. *Self and Identity, 1*, 185-191.
- Walker, S.Y. (2002). *The Survival Guide for Parents of Gifted Kids*. Minneapolis, MN: Free Spirit Publishing, Inc.
- White, A. I., Callahan, C. M., Hartman, R. K., & Westberg, K. L. Scales for rating the behavioral
- Woolfolk, A.E.(1998). *Educational Psychology*. 7th Ed. Boston: Allyn and Bacon. Figure 2: Risk Factors and Their Consequences in the Development of Gifted Children
- Yavuzer, H. (2003).*Çocuğu tanımak ve anlamak*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

Lütfen her soruyu okuyup, kendinize en uygun olan şıkkı işaretleyiniz.

Çok
doğru Doğru Yanlış Çok
yanlış

☐	☐	☐	☐	1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
☐	☐	☐	☐	2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.
☐	☐	☐	☐	3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.
☐	☐	☐	☐	4. Ben de diğer insanların pek çoğunun yapabildiği kadar birşeyler yapabilirim.
☐	☐	☐	☐	5. Kendimde gurur duyacak fazla birşey bulamıyorum.
☐	☐	☐	☐	6. Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.
☐	☐	☐	☐	7. Genel olarak kendimden memnunum.
☐	☐	☐	☐	8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.
☐	☐	☐	☐	9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığını düşünüyorum.
☐	☐	☐	☐	10. Bazen hiç de iyi bir insan olmadığımı düşünüyorum.

Zaman
Çok zaman Çok az Hiç
değişir değişir değişir değişmez

Evet, Evet, Evet, Hiç
sık sık bazen nadiren olmaz
olur olur olur olmaz

11. Kendiniz hakkındaki düşünceleriniz değişkenlik gösterir mi, yoksa her zaman aynı mıdır?

12. Hiç kendiniz hakkında bir gün bir görüşe, başka bir gün daha farklı bir görüşe sahip olduğunuzu farkettiğiniz olur mu?

Doğru Yanlış

☐	☐	13. Kendim hakkındaki görüşlerimin çok çabuk değiştiğini farkettim.
☐	☐	14. Kendim hakkında bazı günler çok olumlu, bazı günlerse olumsuz düşüncelere sahip oluyorum.
☐	☐	15. Şu günlerde kendim hakkındaki görüşlerimi hemen hemen hiçbir şeyin değiştiremeyeceğini düşünüyorum.
☐	☐	16. Başınıza gerçekten birşey geldiğinde kimse sizin durumunuzla ilgilenmeyecektir.
☐	☐	17. İnsan doğasında gerçekten yardımlaşma vardır.
☐	☐	18. Bazı kişiler insanların büyük çoğunluğunun güvenilebilir olduğunu, bazıları ise insanlarla ilişkilerde çok güvenilmeyeceğini söylerler. a) İnsanların çoğuna güvenilebilir. b) İnsanlarla ilişkilerde çok güvenilemez.
☐	☐	19. Dikkatli davranmazsanız insanlar sizi kullanacaklardır.
☐	☐	20. İnsanlar daha çok başkalarına yardım etmeyi mi, yoksa kendi çıkarlarını düşünmeyi mi eğilimlidirler? a) Başkalarına yardım etmeye b) Kendi çıkarlarını düşünmeye

Çok
fazla Oldukça Az Hassas
hassas hassas hassas değil

21. Eleştiriye karşı ne kadar hassassınızdır?

Doğru Yanlış

22. Eleştiri ya da azarlama beni çok fazla inciter.

Çok fazla Oldukça
rahatsız rahatsız Rahatsız
olurum olurum olmam

23. Yanlış yaptığınız bir şey için biri size güldüğünde veya suçladığında ne kadar rahatsız olursunuz?

Doğru Yanlış

24. Çoğu zaman başka birşey yapmaktansa oturup hayal kurmayı tercih ediyorum.

25. Bana hayalperest denilebilir.

26. Zamanın büyük kısmını hayal kurmakla geçiririm.

Nadiren veya
Çok sık Bazen hiçbir zaman

27. Gelecekte nasıl bir insan olacağınız konusunda hayal kurar mısınız?

28. Ulusal ya da uluslararası önemi olan bir konuda görüşünüzü belirttiğinizde biri size gülerse ne hissedersiniz?

- a) Çok incinirim ve rahatsız olurum.
- b) Biraz incinirim ve rahatsız olurum.
- c) Beni pek fazla etkilemez.

Doğru Yanlış

29. Ulusal ya da uluslararası sorunlar tartışıldığında genellikle kötü izlenim bırakacak birşey söylemektense hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.

30. Toplumsal konularla ilgili tartışmalarda insanları kızdıracak birşey söylemektense hiçbir şey söylememeyi tercih ederim.

Pek Çok Hiçbir
çok Oldukça az zaman

31. Uluslararası konuları tartışır mısınız?

32. Arkadaşlarınızla birlikte uluslararası sorunları tartıştığınız zaman tutumunuz nasıl olur?

- a) Sadece dinlerim.
- b) Arada bir görüş belirtirim.
- c) Konuşmaya eşit oranda katılırım.
- d) Diğerlerini ikna etmeye çalışırım.

Evet Hayır

33. Yalnız bir kişi olmaya eğilimli misinizdir?

34. İnsanların çoğu sizin nasıl bir kişi olduğunuzu bilirler mi, yoksa çoğunun sizi tanımadıklarını mı düşünürsünüz?

- a) Çoğu benim nasıl bir kişi olduğumu bilir.
- b) Çoğu beni gerçekten tanımaz.

BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ (BDÖ)

Aşağıda gruplar halinde cümleler verilmektedir. Öncelikle her gruptaki cümleleri dikkatle okuyarak, **BUGÜN DAHİL GEÇEN HAFTA** içinde kendinizi nasıl hissettiğini en iyi anlatan cümleyi seçiniz. Eğer bir grupta durumunuzu, duygularınızı tarif eden birden fazla cümle varsa her birini daire içine alarak işaretleyiniz.

A. 0. Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissetmiyorum.

1. Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum.
2. Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum.
3. O kadar üzüntülü ve sıkıntılıyım ki artık dayanamıyorum.

B. 0. Gelecek hakkında mutsuz ve karamsar değilim.

1. Gelecek hakkında karamsarım.
2. Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.
3. Geleceğim hakkında umutsuzum ve sanki hiçbir şey düzelmeyecekmiş gibi geliyor.

C. 0. Kendimi başarısız bir insan olarak görmüyorum.

1. Çevremdeki birçok kişiden daha çok başarısızlıklarım olmuş gibi hissediyorum.
2. Geçmişe baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğunu görüyorum.
3. Kendimi tümüyle başarısız biri olarak görüyorum.

D. 0. Birçok şeyden eskisi kadar zevk alıyorum.

1. Eskiden olduğu gibi her şeyden hoşlanmıyorum.
2. Artık hiçbir şey bana tam anlamıyla zevk vermiyor.
3. Her şeyden sıkılıyorum.

E. 0. Kendimi herhangi bir şekilde suçlu hissetmiyorum.

1. Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum.
2. Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum.
3. Kendimi her zaman suçlu hissediyorum.

F. 0. Bana cezalandırılmışım gibi geliyor.

1. Cezalandırılabilirim hissediyorum.
2. Cezalandırılmayı bekliyorum.
3. Cezalandırıldığımı hissediyorum.

G. 0. Kendimden memnunum.

1. Kendi kendimden pek memnun değilim.
2. Kendime çok kızıyorum.
3. Kendimden nefret ediyorum.

H. 0. Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum.

1. Zayıf yanların veya hatalarım için kendi kendimi eleştiririm.
2. Hatalarımdan dolayı ve her zaman kendimi kabahatli bulurum.
3. Her aksilik karşısında kendimi hatalı bulurum.

I. 0. Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok.

1. Zaman zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm olur. Fakat yapmıyorum.
2. Kendimi öldürmek isterdim.
3. Fırsatını bulsam kendimi öldürürdüm.

J. 0. Her zamankinden fazla içimden ağlamak gelmiyor.

1. Zaman zaman içimden ağlamak geliyor.
2. Çoğu zaman ağlıyorum.
3. Eskiden ağlayabilirdim şimdi istesem de ağlayamıyorum.

K. 0. Şimdi her zaman olduğumdan daha sinirli değilim.

1. Eskisine kıyasla daha kolay kızıyor ya da sinirleniyorum.
2. Şimdi hep sinirliyim.
3. Bir zamanlar beni sinirlendiren şeyler şimdi hiç sinirlendirmiyor.

L. 0. Başkaları ile görüşmek, konuşmak isteğimi kaybetmedim.

1. Başkaları ile eskiden daha az konuşmak, görüşmek istiyorum.
2. Başkaları ile konuşma ve görüşme isteğimi kaybetmedim.
3. Hiç kimseyle konuşmak görüşmek istemiyorum.

M. 0. Eskiden olduğu gibi kolay karar verebiliyorum.

1. Eskiden olduğu kadar kolay karar veremiyorum.
2. Karar verirken eskisine kıyasla çok güçlük çekiyorum.
3. Artık hiç karar veremiyorum.

N. 0. Aynada kendime baktığımda değişiklik görmüyorum.

1. Daha yaşlanmış ve çirkinleşmişim gibi geliyor.
2. Görünüşümün çok değiştiğini ve çirkinleştiğimi hissediyorum.
3. Kendimi çok çirkin buluyorum.

O. 0. Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum.

1. Bir şeyler yapabilmek için gayret göstermem gerekiyor.
2. Herhangi bir şeyi yapabilmek için kendimi çok zorlamam gerekiyor.
3. Hiçbir şey yapamıyorum.

P. 0. Her zamanki gibi iyi uyuyabiliyorum.

1. Eskiden olduğu gibi iyi uyuyamıyorum.
2. Her zamankinden 1-2 saat daha erken uyanıyorum ve tekrar uyuyamıyorum.
3. Her zamankinden çok daha erken uyanıyor ve tekrar uyuyamıyorum.

R. 0. Her zamankinden daha çabuk yorulmuyorum.

1. Her zamankinden daha çabuk yoruluyorum.
2. Yaptığım her şey beni yoruyor.
3. Kendimi hemen hiçbir şey yapamayacak kadar yorgun hissediyorum.

S. 0. İştahım her zamanki gibi.

1. İştahım her zamanki kadar iyi değil.
2. İştahım çok azaldı.
3. Artık hiç iştahım yok.

T. 0. Son zamanlarda kilo vermedim.

1. İki kilodan fazla kilo verdim.
2. Dört kilodan fazla kilo verdim.
3. Altı kilodan fazla kilo vermeye çalışıyorum.

Evet ..... Hayır .....

U. 0. Sağlığım beni fazla endişelendirmiyor.

1. Ağrı, sancı, mide bozukluğu veya kabızlık gibi rahatsızlıklar beni endişelendirmiyor.
2. Sağlığım beni endişelendirdiği için başka şeyleri düşünmek zorlaşıyor.
3. Sağlığım hakkında o kadar endişeliyim ki başka hiçbir şey düşünemiyorum.

V. 0. Son zamanlarda cinsel konulara olan ilgimde bir değişme fark etmedim.

1. Cinsel konularla eskisinden daha az ilgiliyim.
2. Cinsel konularla şimdi çok daha az ilgiliyim.
3. Cinsel konular olan ilgimi tamamen kaybettim.

FONKSİYONEL OLMAYAN TUTUMLAR ÖLÇEĞİ

Bu ölçek insanların zaman zaman savunduğu ya da inandığı tutumların bir listesini içermektedir. Lütfen HER CÜMLEYİ ayrı ayrı dikkatle okuyup, bunlara ne kadar katıldığınızı belirleyin. Her tutuma ilişkin kendi katılma derecenizi, yandaki cevap bölümündeki sayılardan birinin üzerine (x) işareti koyarak belirleyiniz. Her tutum için sadece BİR işaret koymaya özen gösterin. İnsanların hepsinin kendine özgü düşünceleri olduğundan, burada doğru ya da yanlış diye bir yanıt söz konusu değildir. Lütfen seçimlerinizin SİZİN GENEL OLARAK nasıl düşündüğünüzü yansıtmaya özen gösteriniz.

1. Tümüyle katılıyorum	5. Ender olarak katılıyorum
2. Genellikle katılıyorum	6. Çok az katılıyorum
3. Oldukça katılıyorum	7. Hiç katılmıyorum
4. Biraz katılıyorum	

1. Bir insanın mutlu olabilmesi için mutlaka ya çok güzel (yakışıklı), ya çok zengin, ya çok zeki, ya da çok yaratıcı olması gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
2. Mutlu olabilmem için başkalarının benim hakkımdaki duygu ve düşüncelerinden çok benim kendimle ilgili duygu ve düşüncelerim önemlidir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
3. İnsanların bana değer vermesi için hiç hata yapmamam gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
4. İnsanların bana saygı göstermeleri için her zaman başarılı olmam gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
5. Risk almak hiçbir zaman doğru bir şey değildir. Çünkü kaybetmek felaket olabilir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
6. İnsanların herhangi bir alanda özel bir yeteneği olmasa da başkalarının saygısını kazanması mümkündür.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
7. Mutlu olabilmem için tanıdığım insanların çoğunun hayranlığını kazanmalıyım.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
8. Bir başka kişiden yardım istemek aslında zayıflık işaretidir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
9. Bir insan olarak yeterli olmam için, başkaları kadar başarılı olmam gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
10. İnsan bir işi iyi yapamıyorsa hiç yapmasın daha iyi.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
11. Bir insan olarak başarılı sayılabilmem için yaptığım işlerde başarılı olmam gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
12. Hatalarımdan da bir şeyler öğrenebildiğim sürece, hata yapmamda bir sakınca yoktur.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)

13. Beni seven bir insanın benimle aynı fikirde olması gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
14. Bir işte tümüyle başarısız olmak ile yarı yarıya başarısız olmak arasında pek fark yoktur.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
15. İnsanların bana verdiği önemi yitirmemem için kendimi açmamalıyım.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
16. Sevdiğim insan beni sevmediği sürece bir hiç sayılırım.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
17. Sonucu başarısızlık da olsa insan yaptığı işten zevk alabilir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
18. İnsanın başarılı olacağına ilişkin biraz olsun inancı yoksa herhangi bir işe girişmemelidir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
19. Başkalarının benim hakkımdaki düşünceleri bir insan olarak değerimi büyük ölçüde belirler.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
20. İkinci sınıf bir insan durumuna düşmemem için kendime koyduğum standartların en yüksek olması gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
21. En azından bir yönümle başarılı değilsem, değerli bir insan sayılmam.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
22. İnsanın değerli biri sayılması için iyi fikirleri olması gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
23. Bir hata yaptığım zaman bundan rahatsızlık duymam gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
24. Benim için önemli olan başkalarının benim hakkımdaki düşüncelerinden çok, benim kendimle ilgili düşüncelerimdir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
25. İhtiyacı olan herkese yardım etmediğim takdirde iyi bir insan sayılmam.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
26. Yenilmiş, kaybetmiş durumuna düşmemek için soru sormamalıyım.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
27. İnsanın kendisi için önemli olan kişiler tarafından onaylanmaması çok kötüdür.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
28. İnsanın mutlu olabilmesi için dayanabileceği, güvenebileceği başka insanların olması gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
29. Önemli amaçlarıma ulaşabilmem için kendimi çok fazla zorlamam gerekmez.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
30. İnsan biri tarafından azarlanırsa da buna üzülmemesi gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
31. Bana zarar verebileceklerini düşündüğümde diğer insanlara güvenmem.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
32. Diğer insanlar tarafından sevilmedikçe mutlu olamazsın.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
33. İnsanın başkalarını mutlu etmek için kendi ihtiyaçlarından vazgeçmesi gerekiyorsa, bunu yapması gerekir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
34. Mutluluğum kendimden çok diğer insanlara bağlıdır.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
35. Mutlu olmam için diğer insanların beni ve yaptıklarımı onaylaması gerekmez.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
36. İnsan, sorunlarından uzak durabildiği sürece sorunlar da ortadan kalkar.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
37. Hayatın güzelliklerinin çoğundan (zenginlik, güzellik, başarı...) nasibimi almasam da mutlu olabilirim.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
38. Başka insanların benim hakkımda ne düşündükleri benim için önemlidir.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
39. Başkalarından ayrı olmak eninde sonunda mutsuzluğa yol açar.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)
40. Bir başka insan tarafından sevilmesem de mutlu olabilirim.	(1)(2)(3)(4)(5)(6)(7)

ECE TOÇOĞLU

Kordonboyu mah. ,Tekel cad., Zambak sok., Başak apt., No 2/3
Kartal/ İstanbul
(530) 388 95 54
ecemdrh@hotmail.com

KİŞİSEL BİLGİLER

Uyruğu : T.C.
Doğum Yer : İstanbul
Doğum Tarihi : 25.11.1989
Medeni Durum : Evli

İŞ&KARİYER HEDEFİ

Klinik üzerine yüksek lisans yapıp klinik alanda çalışmak ve kendimi geliştirmek istiyorum.

EĞİTİM DURUMU

2013-2015 Üsküdar Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans
2007-2012 İstanbul Bilgi Üniversitesi Psikoloji Bölümü Mezunu
2004-2007 Özel Marmara Koleji

YABANCI DİL

İngilizce : İleri seviye

STAJ:

2011-2012 NİNOS ÇOCUK GELİŞİM MERKEZİ- 1.5 YIL
2011-2012 BALIKLI RUM HASTANESİ VAKFI- ANATOLIA 1 KLİNİĞİ

İŞ-DENEYİM

2014-2015 ÇAMLICA DOĞA İLKOKULU
2014 PENDİK BELEDİYESİ- PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
2012-2013 ÖZEL PENDİK GÜNDÖNÜMÜ ANAOKULU

EĞİTİM VE SEMİNERLER

2012 HUMANİTE PSİKİYATRİ VE TIP KLİNİĞİ – STAJ PROGRAMI (2.5 AY)
2011-2012 ÇOCUK MERKEZLİ OYUN TERAPİSİ EĞİTİMİ – UZM. KLİNİK PSİKOLOG BİRGÜL EMİROĞLU (İDEMER)
2011 DENVER II GELİŞİMSEL TARAMA TESTİ UYGULAYICI YETİŞTİRME VE SERTİFİKA KURSU- UZM. BİRGÜL U. BAYOĞLU (İDEMER****)
2011 DİKKAT ALGI TESTLERİ EĞİTİMİ – MÜGE YUKAY YÜKSEL (KP***)
2010 OTİZM TEMEL EĞİTİM PROGRAMI – UZM. PSİKOLOG AYŞİN MERDAL (NÇGM**)
2010 PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK SÜRECİ VE ÇOCUK ERGEN BAŞVURULARINDA DEĞERLENDİRME-TUĞBA GÜRÇAĞ (MAVİ*****)
2009 EF INTERNATIONAL SCHOOL OF ENGLISH, BOSTON COURSE CERTİFİCATE
2008 YÖNTEM, İLETİŞİM VE OKUYORUM OYNUYORUM ETKİNLİK EĞİTİMİ (TEGV*)

PROJELER

2011 Düşler Akademisi Projesi

İLGİ ALANLARI

Spor, Sinema, Kültürel ve Sosyal aktiviteler

REFERANSLAR

Uzm. Psikolog Ayşin Merdal (0532 451 99 80)
Yrd.Doç.Dr. Ayten Zara (ayten.zara@bilgi.edu.tr)
Pınar Gence- Gönüllü sorumlusu (0212 529 42 65)

- *TEGV : Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı*
- **NÇGM: Ninos Çocuk Gelişim Merkezi*
- ***KP : Kim Psikoloji*
- ****İDEMER : İletişim Danışmanlık Eğitim Organizasyonları Merkezi*
- *****Mavi:Pedagojik ve Psikolojik Danışmanlık Merkezi*